

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

**Současné změny reprodukčního chování
v české společnosti**

Kateřina Přemyslovská

Bakalářská práce

2009

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra sociálních věd
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ing. Kateřina PŘEMYSLOVSKÁ**

Studijní program: **B6703 Sociologie**

Studijní obor: **Sociologie**

Název tématu: **Současné změny reprodukčního chování v české společnosti**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je popsat povahu, příčiny a důsledky současných změn reprodukčního chování v české společnosti. Práce bude založena na kompilaci odborné literatury, přehledu dosud provedených průzkumů na toto téma a vlastním dotazníkovým šetřením.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- Čermáková, M. (2000): *Proměny současné české rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- De Singly, F. (1999): *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, s.r.o.
- Fialová, L. (2000): *Představy mladých lidí o manželství*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Hašková, H. (2006): *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Praha: Akademie věd ČR.
- Matoušek, O. (1993): *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Možný, I. (2006): *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Možný, I. (2002): *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Rabušic, L. (2001): *Kde ty všechny děti jsou?*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Tuček, M. (1998): *Česká rodina v transformaci*. Praha: Akademie věd ČR.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Lucie Vítková
Katedra sociálních věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2008

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2009

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Lívía Šavelková, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2008

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladu, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Přelouči dne 30. 3. 2009

Kateřina Přemyslovská

Anotace

Práce je zaměřena na změny charakteru, funkcí a hodnot rodiny, jak v jejím historickém vývoji, tak i v současné době. Práce popisuje současné změny v české společnosti po roce 1989 včetně faktorů, které současné reprodukční chování mladých lidí ovlivňují. Pomocí výsledků z několika výzkumů, uskutečněných na přelomu tisíciletí, práce ukazuje, že lidé instituci manželství a rodině přisuzují stále vysokou hodnotu. Tato zjištění jsou doplněna i výsledky z vlastního dotazníkového šetření.

Klíčová slova

rodina, manželství, sňatečnost, porodnost, historie rodiny, reprodukční chování

Title

Changes of a Reproductive Behavior in Present Czech Society

Annotation

The thesis examines changes in the form, function and value of the family both in its historical evolution and nowadays. It describes changes in the Czech society since 1989 including the factors, which influence reproductive behavior of young people. Using the results of research conducted at the break of millennium, the work shows that the institution of marriage and family is still highly valued. These findings are supported by the results from own questionnaire.

Keywords

family, marriage, wedding-rate, birth-rate, history of family, reproductive behaviour

Poděkování:

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí mé bakalářské práce Mgr. Lucii Vítkové za cenné podněty a připomínky při zpracování práce. Také bych chtěla poděkovat své rodině za pomoc a podporu v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod.....	8
1. Historický vývoj rodiny	9
1.1. Archaická společnost.....	9
1.2. Tradiční společnost	11
1.3. Moderní rodina.....	16
1.4. Postmoderní rodina	19
2. Současná česká společnost.....	23
2.1. Sňatečnost	23
2.2. Porodnost.....	25
3. Faktory ovlivňující současné reprodukční chování	28
3.1. Alternativy k manželství	31
4. Empirický výzkum	34
4.1. Provedené průzkumy.....	34
4.2. Shrnutí základních poznatků z uvedených výzkumů	45
4.3. Vlastní průzkum	45
4.3.1. Vyhodnocení výzkumu	47
4.3.2. Vyhodnocení výzkumu u manželských párů.....	52
4.3.3. Porovnání s výsledky z ostatních výzkumů	53
Závěr.....	55
Literatura.....	57
Seznam obrázků	59
Seznam tabulek.....	60
Seznam zkratk	61
Seznam příloh.....	62

Úvod

Rodina vždy byla a je důležitým prvkem společnosti. Ve svém vývoji se měnila hodnota rodiny i přístup k ní, především v závislosti na okolních podmínkách společnosti. V minulosti naplňovala rodina především materiální potřeby svých členů, v současnosti převládá uspokojení emocionálních potřeb. Zda to bude stačit, aby rodina přežila i do budoucna, je velmi diskutovatelných tématem nejen v České republice.

Po roce 1989 došlo v České republice ke změnám v mnoha oblastech, ať už v ekonomice, politice, zaměstnanosti, vzdělávání, tak i v hodnotovém systému především u mladých lidí. To se projevilo snížením počtu uzavíraných manželství, snížením počtu narozených dětí a odkládáním těchto životních kroků do pozdějšího věku.

Cílem této práce je poukázat na měnící se charakter, hodnotu a funkce rodiny v historickém vývoji, popsat současný stav společnosti v České republice a aktuální změny reprodukčního chování včetně hlavních faktorů, které tyto změny ovlivnily a i nadále ovlivňují. Tento popis je podložen výsledky z několika průzkumů provedených v České republice v letech 1996 až 2006, včetně dat z vlastního průzkumu. Dalším cílem je pokusit se zjistit, jak dnešní mladí lidé přistupují k instituci manželství a rodiny a jaké hodnoty jim přisuzují.

V první kapitole je popsán vývoj rodiny od jejich prvopočátků až do současnosti. Analýza současné české rodiny je uvedena v další kapitole. Zde jsou uvedeny hodnoty některých demografických ukazatelů v České republice a jsou porovnány s jejich hodnotami v minulosti. Třetí kapitola pojednává o faktorech, které ovlivňují reprodukční chování mladých lidí od roku 1989 do současnosti. Jsou zde také uvedeny alternativní formy soužití, které se v dnešní společnosti velmi rozšířily.

V následující kapitole jsou stručně charakterizovány výzkumy na téma rodina, reprodukční chování, manželství či preferované rodinné hodnoty. Součástí práce je i vlastní průzkum, který byl proveden dotazníkovým šetřením a jehož výsledky jsou dále popsány, vyhodnoceny a také konfrontovány s výsledky předchozích průzkumů. Cílem vlastního průzkumu je poukázat na existenci jevů, které byly již prokázány jinými výzkumy.

1. Historický vývoj rodiny

1.1. Archaická společnost

Počátky lidské párové rodiny se datují asi půl milionu let před naším letopočtem a vyznačuje se silnou sexuální vazbou a spoluprací při výchově dětí. Člověk dnešního typu se objevuje v mladší době kamenné, živí se sběrem a lovem a již tehdy žije v pokrevně příbuzných skupinách. „Pravděpodobně se jednalo o společnost klanovou, která odvozovala svůj původ od společného mytického předka.“ [Matoušek 2003: 23] Klan sdílí stejný náboženský kult, prostor, pravidla, má vnější i vnitřní ekonomické vazby. „Předpokládá se, že o rozdělení práce podle pohlaví rozhodl v pravěku lov. Jakmile se lidé začali živit lovem, specializovali se na něj muži a ženy se specializovali na sběračství.“ [Matoušek 2003: 23] Podle Fialové byl počet obyvatel Země velmi malý a téměř se nejspíš nezvyšoval. Plodnost ani úmrtnost nebyla člověkem ovlivňována. Za život se ženě narodilo průměrně 3-4 děti, jejich počet byl ovlivněn dlouhou dobou meziporodního intervalu a nízkou střední délkou života. [Fialová 2004: 234]

Zásadní zlom přinesla neolitická revoluce kolem r. 8000 př. n. l., kdy lidé díky příznivějšímu klimatu mohou pobývat déle na jednom místě a začínají se věnovat pěstování rostlin a chovu zvířat. Podle Fialové se to projevilo změnou demografické reprodukce, a to zvyšováním úrovně plodnosti. Děti byly od raného věku využitelné v zemědělství a to se projevilo ve zkrácení meziporodních intervalů. Souběžně se prodloužila střední délka života. Změnila se i skladba zemřelých v neprospěch dětské složky. Protože lidé pobývali déle na jednom místě, zvýšila se možnost přenosu infekčních onemocnění. Sňatkový věk byl nízký. [Fialová 2004: 235] V této době se objevují složité příbuzenské systémy v kmenových společnostech.

Řecká společnost, tj. 8-7 st. př. n. l., byla organizována podle širokých rodů. Rod představoval soubor rodin, jejichž muži odvozovali svůj původ od jednoho společného předka. Rodina byla patriarchální a mužům se trpěli konkubíny. Sňatek byl domluven, ženy se vdávaly na konci puberty, muži kolem 30 let. Základní jednotkou společnosti byl oikos čili domácnost se všemi věcmi, zvířaty a lidmi. „Zájmem polis bylo udržet na stejném území stále stejný počet oiků.“ [Matoušek 2003: 26] Společnost nutila muže ke sňatkům ne z lásky, ale za účelem syna k udržení rodinného kultu. Postavení ženy bylo podřízené. Prostředkem regulace velikosti rodiny byly potraty a odkládání dětí.

“Asi 600 let před n. l. v Řecku vznikají první státy jako sociální organizace nad rodinnými sítěmi.” [Možný 2008: 17] Vznikají nepříbuzenské systémy, upadá složitý systém výměn a prosazuje se patrimoniální rodina. Kmenové systémy jsou nahrazovány domácnostmi v čele s mužem, do kterých se zahrnuje veškeré služebnictvo připravené k jejich ochraně. Objevuje se domácí soukromí a individualizovaný sňatkový trh.

Ve starověkém Římě prohlásili v právním kodexu Dvanáct desek rodinu za základní jednotku společnosti. Římské právo rozlišovalo dva druhy sňatku – přísný, při kterém přecházela nevěsta z péče otcovy do péče manželovy a sňatek volný, který ponechával ženu otci. Římské ženy mohli pracovat kromě určitých vymezených oblastí. S nástupem císařství zanikají staré formy uzavírání manželství. Dochází ke krizi rodiny a k pustnutí mravů.

V Evropě v průběhu prvního tisíciletí našeho letopočtu proběhla tzv. první sexuální revoluce¹, která „svou hloubkou a rozsahem je nejvýznamější, založila vlastně jednotný kulturní vzorec evropského sexuálního chování.“ [Možný 2008: 140] Je spojena s šířením křesťanství a výrazně proměnila poměr k homosexualitě a podobu manželské lásky. „Postupně prosadila úplný monopol manželství na sex a nerozlučitelnost svazku manželského.“ [Možný 2008: 140] Církev kladla důraz na sexuální zdrženlivost a mimomanželské chování spojila s hříchem. Hlavním úkolem rodiny je zplodit děti, rodina je celoživotním závazkem.

Další vývoj rodiny lze podle Možného rozdělit na rodinu tradiční, moderní a postmoderní, jejichž základní charakteristiky jsou uvedeny v následující tabulce.²

---

¹ Kulturní vzorce sexuálního chování jsou nejen třídně, etnicky a nábožensky variabilní, ale proměňuje se právě i v historickém vývoji. Vyvíjí se nerovnoměrně a můžeme rozeznat zatím tři sexuální revoluce v evropské historii Evropy. První proběhla v průběhu 1. tisíciletí, druhá v průběhu 16. stolletí a třetí v 60. letech 20. století (viz dále v textu)

² Ne všichni sociologové souhlasí s tímto rozdělením vývoje rodiny. Především sporné je, zda lze současnou rodinu označit za postmoderní. Někteří autoři se domnívají, že se jedná pouze o specifickou podobu rodiny moderní.

Tabulka 1: Rozdělení vývoje rodiny dle Iva Možného

	tradiční	moderní	postmoderní
Struktura	široká, vícegenerační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	sociální, kulturní
Legimitizace	sex, děti	děti	nelegimitizuje
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	pečovatelské, statusotvorné, citové	citové
Autorita	otec	otec-matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace diskursu	náboženská, církevní	občanská	masmediální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	slabý

Zdroj: Možný 2008: 23

1.2. Tradiční společnost

V tomto období sloužil trh ke směně malého množství výrobků a jejich velká část ležela mimo trh v produkci domácností. Domácnosti byly většinou samostatné a z velké části se zabývaly zemědělstvím.

V tradičním období bylo postavení rodiny dané dědičně s jasně vymezenými privilegii, právy a povinnostmi, posun v sociální struktuře byl téměř nemožný. Člověk se narodil do jasné struktury a tím mu byl společností předurčen celý životní cyklus. „Individualita byla obecně podřízena tlaku pospolitosti a jejím autoritám.“ [Rabušic 2001: 179] Tradiční rodina se též označuje jako předindustriální nebo stavovská.

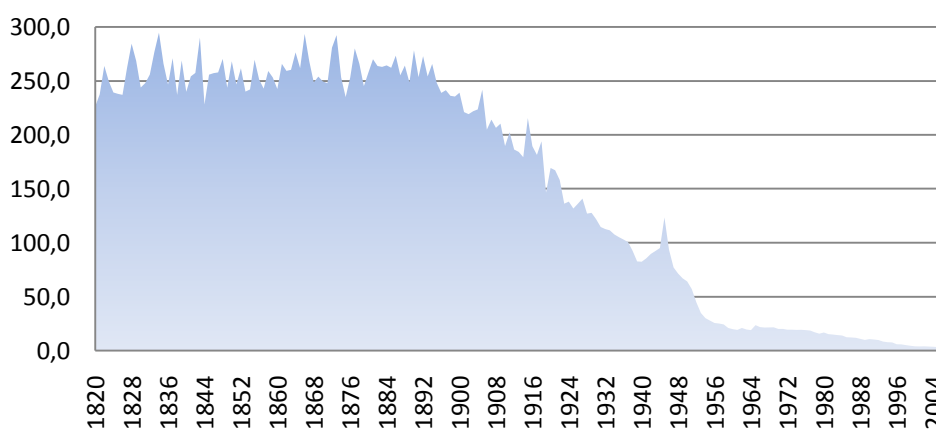
Středověká rodina byla patriarchální a byla také samostatnou výrobní jednotkou, ať v zemědělství nebo v řemeslu, bez které by jedinec nemohl existovat. Sňatky byly předem domluveny a byly podmíněny ekonomickými a stavovskými zájmy. Ke sňatku poddaných bylo zapotřebí souhlasu vrchnosti. „Ve městech byly sňatky mužů odkládány do doby, kdy se muž stal ekonomicky soběstačným. Naproti tomu na venkově se muži ženili brzy, aby rodinu obohatili o pracovní síly co nejdříve.“, [Matoušek 2003: 31] Běžné bylo soužití více generací. Na venkově byly rodiny větší než ve městech. Společně s rodinou žili i tovaryši a učedníci. Na konci středověku se ve městech začalo objevovat oddělené bydlení střední a starší generace. Příbuzenství bylo mocným poutem. Mužské a ženské role byly vysoce rozdělené, přičemž muž měl vedoucí postavení.

V průběhu 16. století proběhla druhá sexuální revoluce, která opět změnila sexuální chování lidí. „Druhá sexuální revoluce z přelomu druhé poloviny šestnáctého století se vyznačuje novou otevřeností, hédonismem a vysokým hodnocením sexuality i výrazným zvýšením počtu nemanželských porodů s vrcholem okolo roku 1590.“ [Možný 2008: 140]

Od druhé poloviny 17. stol. začaly být děti hodnoceny sami za sebe jako osobnosti a ne jen jako pokračovatelé rodu a dědici. Byla jim postupně přiznávána stále větší práva, věnováno více pozornosti a citů. „Rodičovská láska tak vytlačuje nerovnosti, které vyplývají z předávání materiálního dědictví a z logiky fungování rodové linie.“ [De Singly 1999: 24] Tím, jak se postupně měnily vztahy k dítěti, se měnila i celá rodina. Dříve se děti učily přímým předáváním znalostí z generace na generaci a většinou na toto učení byli posíláni z domu a byly již v raném věku brány jako dospělí. Dětství končilo v 6 - 8 letech. Zavedením školní docházky dochází k prodloužení období dětství. Škola prostorově odebírá dítě z rodiny, ale citově jí ho navrácí. „Jako by moderní rodina vznikala současně se školou či alespoň s rozšířeným zvykem vychovávat děti ve škole.“ [De Singly 1999: 22] Postupně se klade stále větší cit na rodinu a děti a ochraňuje se intimita rodiny.

V 17. a 18. století se především v západní Evropě a severní Americe začala prosazovat kapitalistická ekonomika a byrokratický stát, který přejal ochranu rodiny. Vynořila se nukleární rodina oddělená od služebnictva s jasně definovanými rolemi muže, který ji ekonomicky a sociálně zajišťuje a rolí ženy, která se stará o domácnost a děti.

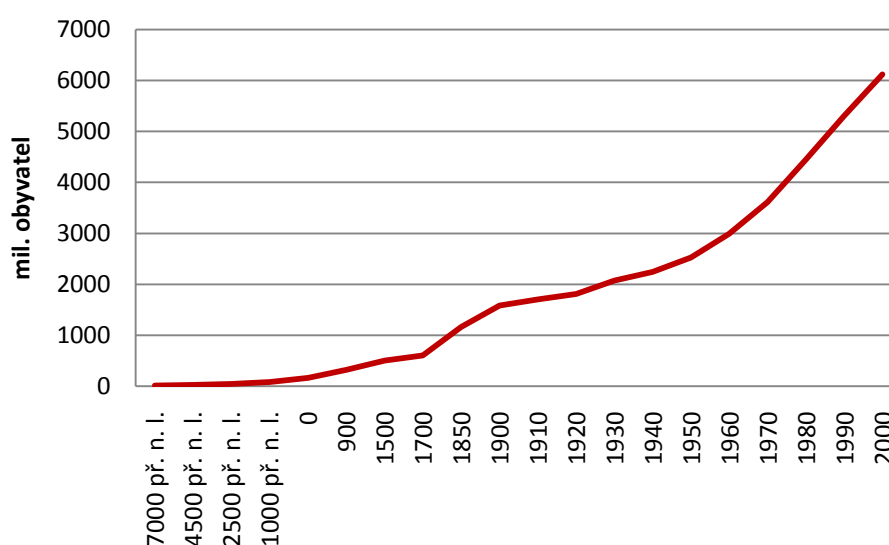
V tradičním období byla vysoká porodnost a kojenecká úmrtnost, jak ukazuje následující graf. Kojenecká úmrtnost začala klesat na počátku 19. stol. z hodnoty kolem 250‰ až na úroveň 2.8‰ v roce 2004.

Obrázek 1: Kojenecká úmrtnost v letech 1820 - 2004

Zdroj: Demografická příručka 2004 a 2007

Asi v polovině 18. století dochází k zásadním změnám, které bývají nazývány první demografickou revolucí. „Během celého procesu, který v Evropě trval přibližně dvě stě let, se evropská populace početně zčtyřnásobila, střední délka života se zvýšila z 25-35 let na 75-80 let, průměrný počet dětí na ženu klesl z pěti až šesti na méně než dvě.“ [Rabušic 2001: 54] V západní Evropě probíhala první demografická revoluce v letech 1750-1930. Bylo to období modernizace a urbanizace, industrializace a růstu vzdělanosti, které odstartovala průmyslová revoluce. Růst počtu světového obyvatelstva lze pozorovat na následujícím grafu. Počet obyvatel Země začal strmě růst v průběhu demografické revoluce a dnes přesahuje hodnotu 6 miliard.

Obrázek 2: Vývoj počtu obyvatel Země

Zdroj: fse1.ujep.cz/materialy/KRLR_sasek_vyvoj.pdf

„Starý demografický režim, to je režim před demografickou změnou (tranzicí)³, se vyznačoval velkou neefektivitou a obrovským demografickým plýtváním. Aby populace přežila, musely ženy v průměru rodit přinejmenším půltucet dětí, aby zajistily alespoň prostou reprodukci v příští generaci. Přibližně třetina až polovina dětí totiž zemřela dříve, než dospěly do věku prokreace a než se samy mohly stát rodiči. Navíc byl tento demografický režim charakterizován obrácenou posloupností v úmrtí.“ [Rabušic 2001: 50] To znamenalo, že mladí měli větší pravděpodobnost, že zemřou než jejich rodiče. Je jasné, že mezi úmrtností a porodností existuje určitá souvislost.

Revoluce se vyznačovala přechodem od vysoké porodnosti a vysoké úmrtnosti do režimu nízké porodnosti a nízké úmrtnosti. Nejdříve začala klesat úmrtnost a s různým

³ Rabušic používá pro demografickou revoluci i demografický přechod jednotný pojem demografická tranzice.

zpožděním v různých zemích pak i porodnost. To byl moment, ve kterém začala populace strmě růst. Revoluce byla dokončena, když se porodnost vyrovnala úmrtnosti a to na nízkých hladinách, které již člověk mohl do jisté míry ovládat. Lidé přestali umírat náhodně a začali řídit své osudy, čímž se změnil i jejich pohled na svět na mnohem aktivnější.

Ke snížení úmrtnosti přispělo:

- zásobování pitnou vodou, které snížilo výskyt infekčním nemocí
- rozvoj lékařských znalostí
- růst produktivity v zemědělství a v průmyslu, který vedl k větší nabídce potravy a ke zvýšení příjmů obyvatelstva
- rozvoj dopravy, který umožnil lepší distribuci jídla
- zvýšení kontroly a tím snížení úmrtí z násilných činů
- růst životní úrovně, vzniku sociálního zabezpečení, růstu vzdělávání a zaměstnanosti žen
- rozvoj komunikačních prostředků

Demografická revoluce se také vyznačovala přechodem od přirozené plodnosti k režimu omezování počtu dětí v rodině. Toto omezování nebylo možné, dokud nedošlo k proměně postojů, kdy dřívější náboženské normy určovaly sexuální chování a rodinné vztahy (bez smilstva je pouze manželský pohlavní styk vedoucí k početí). Smrt kojence podle Rabušice mohla být i vítaná, protože zbavila ženu břemene péče o dítě. Údajně se objevuje i záměrná infanticida, většinou v podobě záměrné špatné péče o dítě. Od pol. 18. stol. roste i počet odložených dětí v nalezincích. To byly vlastně dvě možnosti omezování počtu dětí v rodině – úmrtnost a odkládání v nalezincích. Novým fenoménem bylo záměrné ukončení plodnosti dětí v určitém věku. [Rabušic 2001: 77]

K poklesu plodnosti došlo přibližně ve stejné době v různých socioekonomických podmínkách, ale podobných kulturních a jazykových podmínkách. „Společný jazyk, podobné normy chování a každodenní obyčeje tak sehrály v historické a zásadní proměně demografického chování v evropských i zámořských kulturách podstatnou úlohu.“ [Rabušic 2001: 80] Lidé si tak mohli při ústní komunikaci předávat nové poznatky, jak regulovat početí. Tradiční pohled na svět a na rodinu se začal měnit a začala se šířit nová mentalita dobrovolné kontroly početí. Rozhodování o tom, zda mít či nemít děti popř. kolik dětí, se dělo na individuální rovině, v rodinném prostředí i v daném socioekonomickém a kulturním prostředí. Souhrnně se může říct, že demografická revoluce souvisela s rozvojem kulturních, demografických, strukturálních a technologických prostředků. Klíčovou úlohu, jak

v demografické revoluci, tak i v demografickém přechodu, však podle Rabušice sehrály kulturní proměny především změny hodnot.⁴

Česká demografická revoluce probíhala nerovnoměrně přes republiku západovýchodním směrem na přelomu 19 a 20 stol. Česká rodina byla podle Hajnalova rozlišení tzv. západoevropského typu. Jak je vidět na obrázku, Hajnalova linie procházela před Moravu a Slovensko. Západoevropská rodina se vyznačovala menším počtem členů v rodině, vyšším věkem v době sňatku (25-26 let), vyšším množstvím celoživotně svobodných (10-25%), nutným zajištěním obživy v době sňatku. Právě vyšší věk v době sňatku byl hlavním regulátorem porodnosti. Východoevropský typ rodiny byl početnější, vázaný na širší příbuzenstvo, s vysokou mírou sňatečnosti v nízkém věku (20-21 let) a výlučně patrilineární. Hlavním regulátorem plodnosti zde bylo kojení.

Obrázek 3: Hajnalova linie

Zdroj: Rabušic 2001: 72

⁴ Za hodnoty lze v této práci považovat něco, co preferujeme před něčím jiným, tedy podle Rabušice jako „koncepti toho, co je žádoucí“ [Rabušic 2001: 206] Hodnoty jsou utvářeny v průběhu socializace a ovlivňovány sociálním prostředím, ve kterém člověk žije. „Prostřednictvím zjišťování hodnotových orientací můžeme identifikovat záměry a významy lidského chování.“ [Rabušic 2001: 206] Sociální změnu pak umožňují především mladé kohorty, které sdílejí podobné a mnohdy nové vzory chování.

Od přelomu osmnáctého a devatenáctého století se opět začal prosazovat přísný monopol manželství na sex ve jménu romantické lásky a možnosti vybrat si sám svého partnera. Manželství jako povinnost vůči rodině se postupně transformovalo do podoby manželské lásky. Objevily se i nové myšlenky ženské emancipace, především v oblasti nespravedlivě rozdílné dvojí morálky pro muže a ženy.

1.3. Moderní rodina

Pro toto období byla charakteristická radikální přeměna instituce trhu. Malé oddělené trhy v tradiční společnosti se přeměnily v jeden samoregulující tržní systém. Vznikla společnost tržní s nabídkou a poptávkou zboží, práce a půdy. „Trh začal organizovat člověka i přírodu jen jako zvláštní druhy materiálů.“ [Keller 2005:16] V této době byl člověk zařazen v sociální struktuře podle toho, co mohl nabídnout na trhu – kapitál, půdu, pracovní sílu, nikoliv tím, v jaké rodině se narodil. Prestiž rodiny byla dána výší příjmu. Posun v sociální hierarchii byl volný a dá se říct, že záleželo na každém, jak se svým životem naloží a k jaké třídě bude patřit.

Moderní rodina by měla být nazývána párová, vychovávající nikoliv již manželská. Rodina se přestala soustřeďovat na věci a soustřeďuje se na osoby. Ekonomický kapitál, který se tradiční rodina snažila předávat a rozšiřovat z generace na generaci, se v moderní rodině mění ve školní kapitál, který je však nepřenositelný.

Od poloviny 19. stol. byli za rodinu považováni příbuzní, kteří bydleli spolu hlavně matka, otec a děti, postupně se oslabovaly otcovské pravomoci, posilovaly rodičovské pravomoci a práva dítěte. Manželství se přestalo uzavírat kvůli zisku, ale vítězí láska. Sňatky spojené s láskou se poprvé objevily v divadle 18. století. „Lidé sledují hlavně společenskou a kulturní hodnotu partnerů“. [De Singly 1999: 63] Přestože si každý vybíral svého partnera svobodně na své vůli, stále převládaly homogenní svazky, tzn. páry se stejným vzděláním, povoláním.

„Analýza milostné korespondence v Québecu mezi lety 1860 a 1988 ukazuje toto postupné rozvolnění ve třech etapách:

- od roku 1860 do roku 1920 je rodina do milostného plánu zahrnována. „Člověk o sobě přemýšlí a dělá si představy v bezprostřední souvislosti s rodinou“ (s otcem, matkou, bratry a sestrami).
- od roku 1920 do roku 1960 se zamilovaný pár chová vzhledem k původním rodinám autonomně. Objevuje se výraz „naše láska umožňující projektovat společné plány (v popředí je budování „my“), jelikož se partneři cítí nezávislí na příbuzných“.

- od roku 1960 do roku 1988 je milostné pouto jako takové zdůrazňováno méně, pozornost je více zaměřena na druhého („můj miláček“), na jeho povahu a osobnost. Psychologizuje se čím dál tím silněji a „zmínky o rodině se v korespondenci prakticky nevyskytují.“ [De Singly 1999: 62]

Rodinu od 19. stol. do 60. let 20. století tvořila manželská láska, přísná dělba práce mezi mužem a ženou a pozornost věnovaná zdraví a výchově dítěte. Muž vydělával peníze v námezdní práci, žena se starala o domácnost a děti.

Od konce 19. stol. zasahoval stát do moderní rodiny mnoha způsoby. V té době se věda a zákonodárství spojily k ochraně dětí a byly rodičům nápomocny v péči o ně. Působení státu mělo upevnit vazbu mezi matkou a dítětem, snížit počet odložených dětí a odstranit negativní důsledky umístování dítěte ke kojné. Stát se tím snaží pomoci vrátit dítě rodině, zejména matce.“ [De Singly 1999: 36] Rodina začala zajišťovat především emoční podporu a utváření osobnosti dětí. Ostatní funkce postupně od rodiny přealy jiné instituce.

Druhá světová válka zasáhla všechny evropské rodiny, které se musely snažit přizpůsobit těmto událostem. Proto se rodiny upevnily, semkly a každý člen měl dány úkoly, které musel splnit, aby rodina přežila. Fašistické režimy si rodiny nijak nevážily a obávaly se odolnosti rodiny proti režimu. Pouze podporovaly porodnost. Dobrá hospodyně se těšila velké vážnosti, avšak s návratem blahobytu po válce se respekt vytrácí.

Po válce byla vysoká kojenecká úmrtnost, epidemie a hlad. Postupně všechny evropské země začaly přisuzovat rodině velký význam a tento fakt promítly i do svých ústav. Konkrétně Československo vyhlásilo, že „stát pečuje o to, aby rodina byla zdravou základnou rozvoje národa“. „V roce 1948 ho stvrdila i Všeobecná deklarace lidských práv: ve jménu uznání „důstojnosti vlastní všem členům rodiny“ (odstavec 1, článek 16,30) tvrdí, že „rodina je přirozený a základní prvek společnosti“ a že „má právo na ochranu ze strany společnosti a státu“.“ [Sullerotová 1998:12]

Válka sblížila evropské rodiny, ale regionální rozdíly a tradice dále přetrvaly a projevíly se např. velikostí rodiny, ve věku sňatku či počtu dětí v rodině. I rodinné právo se v otázkách rozvodu, sňatku, postavení manželů, pravomocí rodičů, vlastnictví majetku, potratu, antikoncepce apod. v jednotlivých zemích lišilo.

„Ve Švédsku se objevuje nový „model“ rodiny, který se rozšíří do celé Evropy. Všude se uznávají stejné hodnoty, vznikají stejné „problémy“, o nichž se diskutuje.“ [Sullerotová 1998:13] Tento model představuje snížení věku v době sňatku, protože mladí lidé už nechtěli dlouho čekat v zasnoubení a chtěli se, co nejdříve osamostatnit od rodičů a prožívat svou lásku ve dvou. Úhrnná sňatečnost přesáhla hodnotu 1, což bylo způsobeno

sňatky nejen předpokládanými (ve věku 24-25 let), ale i sňatky v mnohem ranějším věku. „Manželství se ve skutečnosti stalo referenční hodnotou, posvátnou hodnotou znovu ožívající Evropy.“ [Sullerotová 1998:17] Manželská dvojice si teď musela nejenom dobře rozumět ve všech oblastech (citové, sexuální, intelektuální, finanční, výchovné), ale musela být i rovnostářská. Došlo k velkému baby boomu, kdy v Evropě v letech 1946 – 64 připadá na ženu 2,5 dítěte. Byl to důsledek především vysoké porodnosti velmi mladých žen do 24 let. Naopak ženy po třicítce rodit přestávaly. Jejich rodina byla úplná ve věku, kdy se jejich matky vdávaly. Bytové, pracovní životní podmínky byly špatné, mladí lidé nic neměli, přesto byli bezstarostní a s nadšením se vrhali do života, ve kterém rodili děti a neplánovali budoucnost, která se stejně nedala předvídat.

Úhrnná plodnost v Československu dosahovala v roce 1946 3,2 dětí na ženu. „Tento posun k mladším ročníkům je velmi zřetelný v Čechách a na Moravě, kde plodnost žen mezi sedmnáctým a dvacátým rokem značně stoupla a kde k největšímu počtu porodů dochází u žen mezi 21 a 24 lety. Bude pokračovat až do roku 1965, neboť modální věk české matky při prvním porodu se u generací narozených v letech 1930-39 ustálí na 21 letech a u generací žen narozených v letech 1940-49 na 20 letech.“ [Sullerotová 1998:21]

Ve východních zemích se začaly projevovat nepřekonatelné rodinné potíže a špatný zdravotní stav žen, kdy žena nestíhala skloubit fyzicky náročné zaměstnání, péči o početnou rodinu a to ve špatně vybavené domácnosti. Od padesátých let se snižoval počet narozených dětí, zvyšoval se počet rozvodů a tajných neobdobných potratů a mnoho zemí raději rozšířilo důvody k potratu i na sociální a ekonomické (Československu od r. 1956-58). V Československu se úhrnná rozvodovost z 10% v roce 1950 zvýšil na 20% v roce 1965, na 25% v roce 1970 (na 49,6 % v roce 2008). To způsobilo i zjemnění zákona o rozvodech v roce 1964. V ostatní Evropě až do roku 1964 počet rozvodů nestoupal, posun mateřství do ranějšího věku stále trval a porodnost neklesala. Začaly se objevovat diskuse na téma kontroly porodnosti, zaměstnanosti matek, způsobů hlídání velmi malých dětí a rozdělení mužské a ženské role v domácnosti. Rodiny začaly žít spotřebním způsobem života, aby si mohl koupit zboží ze stále se rozšiřující nabídky produktů, potřebovaly peníze, které nejdříve musely vydělat. Protože ženy rodily velmi mladé, odbyly si brzy mateřské povinnosti a po pětatřicítce, když šly děti do školy, měly více času a mohly se začít věnovat zaměstnání. Pozvolna se přiznávalo právo pracovat vdaným ženám. Ostré debaty stále panovaly kolem zaměstnanosti žen s velmi malými dětmi a o vhodnosti kolektivní výchovy dětí v jeslích. „Zatímco však jedni vyjadřují své obavy ze zásahu státu, který by zbavil rodinu, v pravém slova smyslu „soukromou“ skupinu, jejich výsostných práv, aby mohl lépe ovládat

jednotlivce a zabraňovat přenosu rodinných hodnot, jiní bědují nad nedostatečnou pomocí státu, jehož příspěvky nestačí kompenzovat náklady na výchovu dětí zejména v chudších rodinách.“ [Sullerotová 1998:27]

1.4. Postmoderní rodina

V šedesátých letech se hlavně v západních zemích zvyšovala životní úroveň, zlepšovalo se bydlení, objevil se volný čas a celý průmysl zábavy pro jeho naplnění. Podle Sullerotové mládež 60. let, což jsou početné kohorty poválečného baby boomu, toužila změnit kulturu, život a hodnoty a díky své početnosti měla i možnost to prosadit do celého světa. Kulturu nepřijímala již od své rodiny, ale z vnějšku od vrstevníků a ze sdělovacích prostředků, došlo k velkému kulturnímu a citovému propadu mezi generacemi. [Sullerotová 1998:29]

S rozšířením geografické mobility, národních ekonomických trhů a masových sdělovacích prostředků se nové myšlenky a vzory chování šířily mnohem rychleji a mezi širšími okruhy lidí. Tím se zmenšily rozdíly v demografickém chování i mezi sociálními skupinami. Sociální status se již nedědil, ale alokace do sociální struktury probíhala především prostřednictvím vzdělávacího systému.

V postmoderní rodině je důležité, aby každý jedinec byl ve vztahu spokojen a šťastný sám za sebe. Již se nezdůrazňuje „my“, ale „já“, ale to neznamená zánik rodiny. „Jde o to získat výhody manželství a přitom se vyhnout jeho nevýhodám.“ [De Singly 1999: 91] V 60. letech se objevily nové rodinné zákony, které už nebraly rodinu jako to nejpodstatnější. Od 60 let se role ženy kritizuje a požaduje se rovnoprávnost obou pohlaví, především ženským hnutím – feminismem.

„Až dosud bylo manželství výrazným bodem životní dráhy každého individua. Dávalo status dospělosti, nezávislosti na rodičích, bylo spojeno s pravidelným sexuálním životem, rodičovstvím, zkrátka se vznikem nové ekonomické a sociální entity. Centrem pozornosti manželství byla prokreace, s dětmi spojená velká část rodinných investic a děti byly v ohnisku pozornosti existence domácnosti.“ [Rabušic 2001: 188] Rodinné vztahy vznikají dobrovolně na základě emocionálních potřeb. „Individuální autonomie jednoduše znamená, jak říká Lesthaeghe (1995), že jedinec přestal brát dosavadní vnější autoritu kulturních, sociálních a mravních norem za danou a místo toho začal zdůrazňovat své právo na svobodnou volbu a svobodné rozhodování.“ [Rabušic 2001: 189]

V šedesátých a sedmdesátých letech vrcholila třetí vlna sexuální revoluce, která zrušila monopol manželství na sex, oddělila sex od romantické lásky i od reprodukce a učinila z něj

legitimní zdroj slasti. Byla to především ženská revoluce, kdy žena začala mít právo vybrat si nejen sexuálního partnera, ale i právo rozhodnout se o mateřství díky antikoncepci a volnému přístupu k potratům. Součástí celého procesu byl tlak na rovnost obou pohlaví, zrušení dvojí sexuální morálky a umožnění vzdělání žen. „Zatímco feminismus motivoval ženy ke vzdělání a kariéře, nové způsoby antikoncepce jim to umožnily. „ [McLanahan 2006: 87] Právě nové antikoncepční prostředky spolu s růstem životní úrovně, sociálního zabezpečení, růstem vzdělání a ekonomické nezávislosti žen a sekularizací byly příčinami této revoluce. Revoluce s sebou také přinesla nové formy vztahů včetně nesezdaného soužití, vzestup dětí narozených mimo manželství a pokles porodnosti pod míru prosté reprodukce. V Československu i dalších zemích východního bloku probíhala velmi mírně, protože komunistický režim to nedovoloval. Po Sametové revoluci se k nám dostalo pouze její doznívání a to hlavně ve formě sexuálního průmyslu.

Demografické změny nastartované na západě v průběhu 60. let lze nazvat druhým demografickým přechodem a jejím hlavním rysem byl pokles plodnosti z úrovně lehce nad reprodukční hranicí hluboko pod tuto hranici. V pozadí obou demografických zlomů stojí podle Rabušice posun v normách a postojích populací. Zatímco v pozadí revoluce stojí hodnoty altruismu, kdy „králem“ rodinných vztahů je dítě, v pozadí druhého přechodu stojí hodnoty individualismu. [Rabušic 2001: 177] Tento důraz na individualismus a osobní štěstí znamenal velkou kulturní změnu ve společenských hodnotách a normách, což se nejvíce projevilo v reprodukčním a sexuálním chování člověka. „Druhá demografická tranzice se podle van de Kaa vyznačuje logickou sekvencí následujících fází. Rysem těchto fází je jejich posun od jedné kvality ke kvalitě nové: 1. posun od manželství k nesezdanému soužití, 2. posun od antikoncepce jako prostředku ochrany před nechtěným těhotenstvím k antikoncepci, která umožňuje sebenaplňující volbu, zda dítě vůbec mít a kdy ho mít, 3. posun od éry, v níž dítě bylo středobodem života rodičů k éře, kdy středobodem života je pár a jeho dítě a konečně 4. posun od uniformních rodin a domácností k pluralitním formám rodin a domácností.“ [Rabušic 2001: 177]

Hospodářství vzrůstalo, stále stoupala životní úroveň, více žen pracovalo, ale lidé začínali pociťovat pesimismus vůči budoucnosti a to se projevilo klesající plodností. V Čechách už v roce 1967 klesla plodnost na 1,7 dítěte na ženu. Vlády byly nucené přijmout pronatalitní opatření. V Československu byl v podobě výrazných finančních příspěvků zvýhodňující druhé a třetí dítě a došlo také ke zpřísnění podmínek pro potraty. Počet dětí u nás vzrostl z 213 800 dětí v roce 1968 na 292 000 dětí v roce 1974. Ale bylo to jen dočasné.

Rodina byla oslabována nejen rostoucím individualismem a pocitem, že rodina nám brání žít vlastní život, ale i tím, že rodina ztrácela svou pečovatelskou a ochrannou funkci, kterou za ní částečně přejal stát. Postupně se zmírňovaly rozvodové zákony, a čím snadnější bylo se rozvést, tím méně lidí uzavíralo manželství. Ženy byly již rovnoprávné mužům a nejčastěji se rozváděly právě ženy, které se staly finančně nezávislé na muži a nálepka rozvedené ženy přestala být hodnocena negativně.

O několik let později začala klesat i sňatečnost především u mladých párů. Předmanželské soužití tzv. manželství na zkoušku bylo již přijímáno a díky antikoncepci lze plánovat mateřství v pozdějším věku podle toho, jak se pár rozhodne. Stoupl věk při vstupu do manželství, někdy začalo být manželství odmítáno úplně. Tento model se opět šířil ze Švédska, nejdříve do západní a jižní Evropy, později i do socialistických zemí.

„V Československu lze od roku 1980 pozorovat přinejmenším prodlužování věku snoubenců, ne-li přímo odmítání sňatku: procento neženatých mužů ve věku 25-29 let stoupá z 23,3 v roce 1980 na 27,6 v roce 1991 a na 29,9 v roce 1993. Procento dosud svobodných žen ve věku 25-29 let stoupá z 8,9 v roce 1980 na 10,9 v roce 1991 a na 12,6 v roce 1993.,, [Sullerotová 1998: 46] Podle ČSÚ bylo v roce 2007 svobodných mužů ve věku 25-29 let 75 % a žen 57%. Přestože věk při sňatku stoupl, byl u nás jeden z nejnižších v Evropě. Sňatek už nebyl zapotřebí k založení rodiny, kdo chtěl, mohl ho uzavřít, ale nebyla to podmínka. Začalo se rodit mnoho dětí i mimo manželství. Tomu pomohly i různé sociální výhody pro svobodné matky především na západě v 80. letech, u nás později v letech 90.tých.

Od roku 1984 začalo docházet k ustálení úhrnné plodnosti na západě. Začalo také přibývat sňatků hlavně v pozdějším věku, zastavil se úbytek sňatků v mladém věku a počet rozvodů se zmenšil. Výrazně se zvýšil počet narozených dětí i těch třetích v pořadí. Je to opět Švédsko, které zavedlo tento nový model vyznačující se důvěrou mladých lidí v rodinu s prvky decentnosti. Byl konec sexuální revoluce 60. a 70. let a na ceně naopak stoupla věrnost. Částečně i díky hrozbě, kterou představoval AIDS.

Od 60. let 20. století se v socialistickém Československu vytvořil východoevropský model rodiny (viz Hajnalova linie), kdy se komunistický režim snažil zajistit alespoň prostou reprodukci obyvatelstva. Mladí lidé končili svou přípravu na zaměstnání ve velmi nízkém věku (17-18 let), minimum jich studovalo vysokou školu. V 70. letech se rozšířila nabídka jeslí, školek, družin, delší mateřská dovolená a novomanželské půjčky. Do práce tedy chodili všichni včetně matek malých dětí. Byty, kterých byl nedostatek, dostávaly především rodiny s malými dětmi. „Populace, znechucena dusnou atmosférou probíhající „normalizace“, se stáhla do rodin.“ [Možný 2002: 23] To vše podporovalo raný vstup do manželství a založení

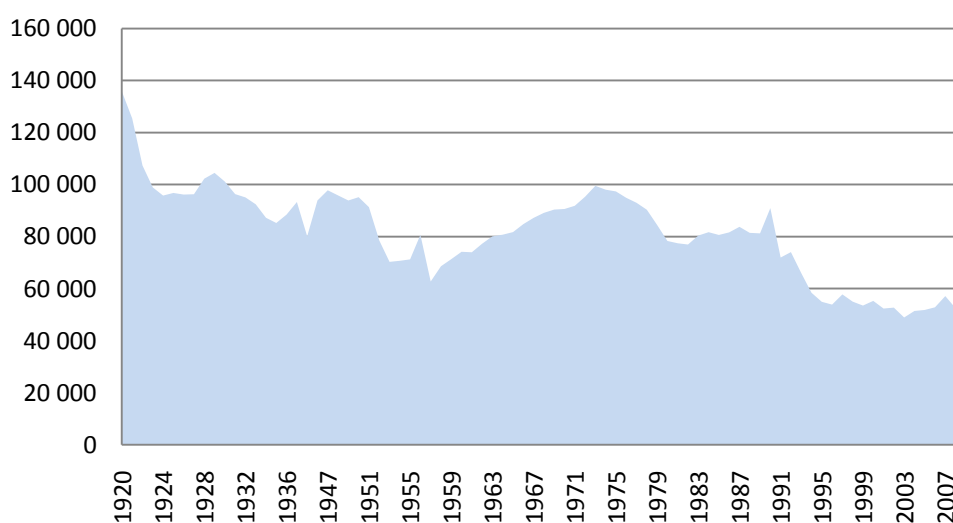
rodiny. „V této situaci u nás vstupovalo do manželství téměř 90% mladých mužů a 96% mladých žen, a to převážně v nízkém věku (průměrný věk svobodných nevěst se udržoval v 80. letech na úrovni 21,7 roku, svobodných ženichů na úrovni 24,5 roku).„ [Fialová 2000: 11] Procento dětí narozených do 8 měsíců po svatbě byl 56% a stále se zvyšující rozvodovost vystoupala až na 37%. Téměř všechny ženy rodily, ale od poloviny 70. let začal klesat počet dětí v třetím a vyšším pořadí. Rozšířil se i u nás model dvoudětné rodiny, který přetrvává dodnes.

2. Současná česká společnost

Po roce 1989 se Česká republika snažila v oblastech politických, sociálních a ekonomických přiblížit západní Evropě. Začalo se podnikat, otevřely se hranice, bylo možné neomezeně cestovat, mnoho mladých lidí začalo studovat na vysokých školách, vzniklo tržní hospodářství, rostly ceny, vznikla příjmová diferenciací, byty byly nedostupné především finančně, stoupala nezaměstnanost a mizela dřívější jistota. „Tím vším vznikalo silné konkurenční prostředí pro vstup do manželství a založení rodiny narozením dítěte (dětí).“ [Fialová 2000: 14] Došlo k velkému rozšíření možností volby životního způsobu. Ale rodina a rodičovství byly a jsou stále dost ceněny a často je i rodičovství spojováno s manželstvím. Společnost je vysoce sekularizovaná a církev již má minimální vliv na vytváření hodnotových orientací mladých lidí.

2.1. Sňatečnost

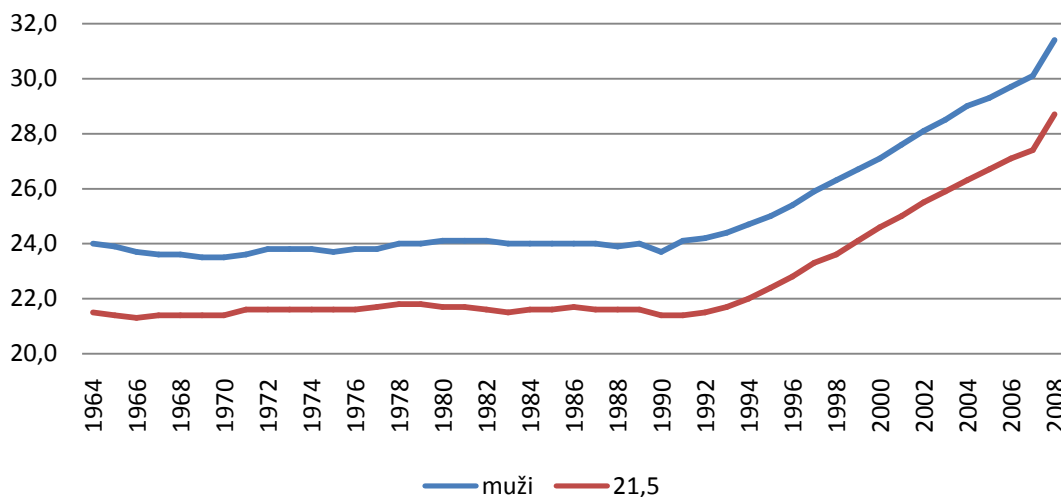
Na počátku 90. let došlo k prudkému poklesu počtu uzavřených manželství, což bylo především důsledkem zvýšení věku v době sňatku u početné kohorty ze 70. let. Před rokem 1993 nikdy od roku 1945 neklesl roční počet sňatků v České republice pod 60 tisíc. V devadesátých letech však byla sňatečnost nejnižší za celou druhou polovinu 20. století. Roku 2003 ČSÚ zaznamenal historicky nejnižší počet sňatků 48 943 od první světové války. Vývoj počtu sňatků ilustruje následující graf, kde je vidět, že počet uzavíraných manželství na začátku 90. let prudce klesl a na této hladině se drží víceméně až dosud.

Obrázek 4: Vývoj počtu sňatků v letech 1920 až 2008

Zdroj: Demografická příručka 2007 (<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4032-08-2007>)

V roce 2008 bylo uzavřeno 52 500, což je údaj srovnatelný s předchozími roky 21. století. Na dalším grafu je vidět, že věk při uzavření manželství začal stoupat v 90. letech až na hodnotu 31,4 let u mužů a 28,7 let u žen v roce 2008. Současné ženy nejčastěji rodí své první dítě ve věku 27-30 let. Postupně se také snižuje počet interrupcí, což je důsledek stále dostupnější a spolehlivější antikoncepce.

Obrázek 5: Průměrný věk svobodných snoubenců v letech 1964 - 2008

Zdroj: Demografická příručka 2007 (<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4032-08-2007>)

Lidé přistupují k manželství ze dvou hledisek: praktického a emocionálního. „ Praktické hledisko hodnotí manželství jako instituci, která poskytuje finanční jistotu a právní záruky majetkových vztahů a jejíž podstatnou úlohou je zabezpečit děti a zajistit jim zdárný vývoj. Emocionální hledisko posuzuje manželství jako instituci, která naplňuje citové potřeby člověka. „ [Fialová 2000: 71] Snoubenci pak při rozhodování o vstupu do manželství zvažují obě dvě hlediska, přičemž emocionálnímu dávají větší důležitost.

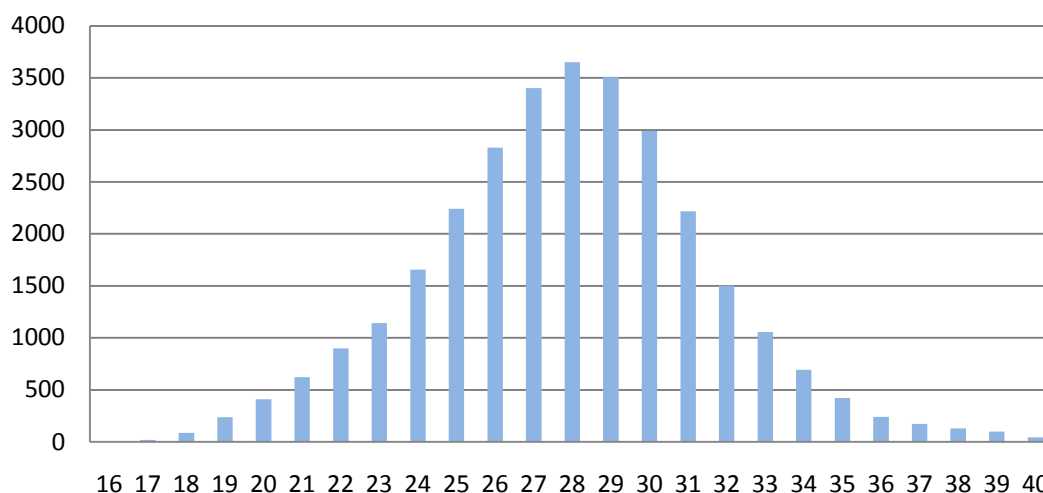
Hlavní motivy k uzavření sňatku u dnešních mladých lidí jsou láska, touha po bezpečném zázemí, děti narozené v manželství a ekonomické důvody. Dalšími motivy, které si však mladí lidé nepřiznávají nebo nepřipouští je tlak rodičů a společnosti. Mladí se chtějí rozhodovat sami a svobodně, ale vliv vrstevníků, rodičů a celé společnosti je nenápadný, nenásilný a často si ho ani neuvědomují. [Fialová 2000: 76]

Pokud chtějí lidé uzavřít sňatek, většinou čekají, až k tomu budou vhodné podmínky jako je finanční zajištění, vlastní bydlení, ukončené vzdělání a vyzkoušené soužití s partnerem.

2.2. Porodnost

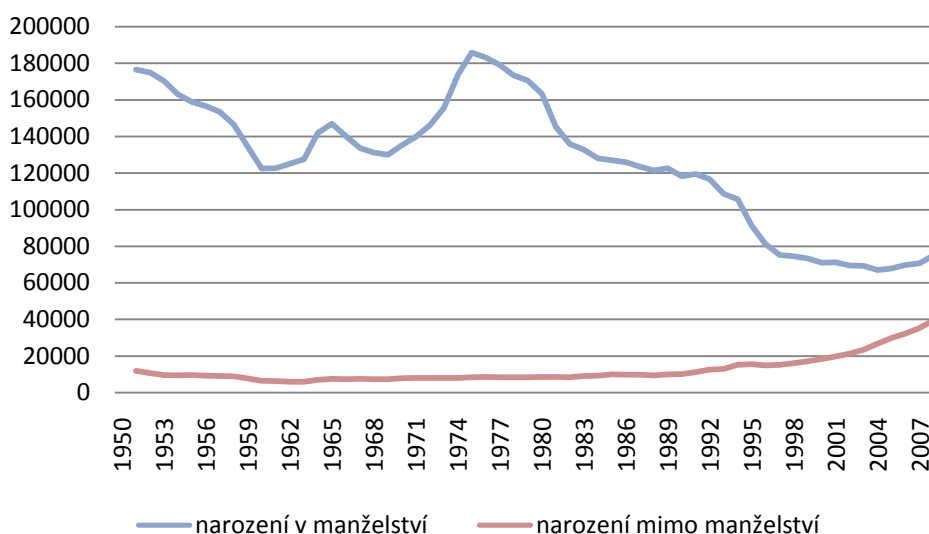
Podle ČSÚ se v roce 2008 narodilo 119,6 tis. dětí, což je o 4,9 tis. dětí více než v roce 2007. Více dětí se naposledy narodilo v roce 1993. V současné době rodí silné ročníky 70. a 80. let, které odkládaly rodičovství do pozdějšího věku. Průměrný věk žen při narození prvního dítěte v roce 2008 se oproti roku 2007 zvýšil o 0,2 roky na hodnotu 27,3, průměrný věk otce činil 33 let. Počty dětí narozených první v pořadí podle věku matky za rok 2007 ilustruje následující graf, ze kterého lze vyčíst, že nejvíce dětí se narodilo ženám ve věku 28 let.

Obrázek 6: Počet narozených dětí prvních v pořadí podle věku matky v roce 2007

Zdroj: Demografická příručka 2007 (<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4032-08-2007>)

Od roku 1990 se postupně nejen zvyšuje počet dětí narozených mimo manželství, ale mění se i struktura rodinného stavu matky. „Zatímco v roce 1990 z již tak nízkého počtu narozených mimo manželství byly tři desetiny dětí narozeny rozvedeným a ovdovělým matkám, do roku 2006 se tento podíl snížil na pětinu a naopak vzrostlo zastoupení svobodných žen, a to ze 71 na 80 %.“ [Hamplová 2007: 18] Procento předmanželských koncepcí se snížilo z 54 % v roce 1990 na 30 % v roce 2006.

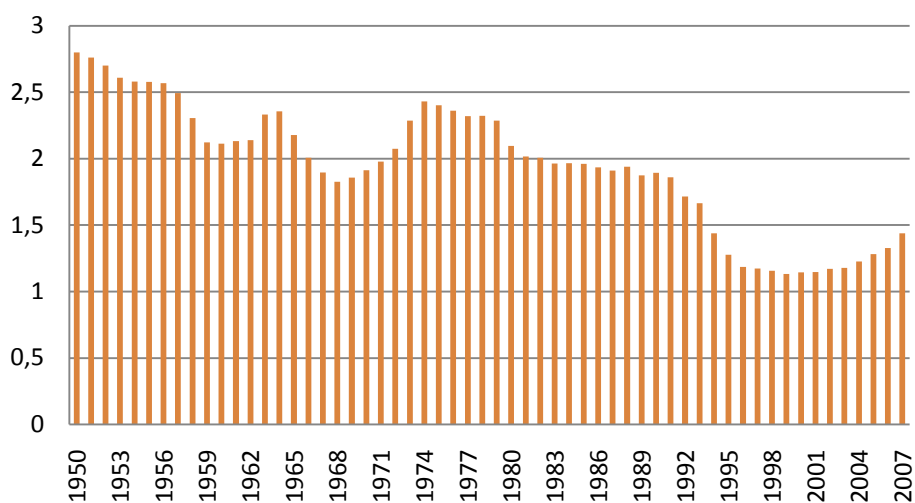
Obrázek 7: Vývoj počtu dětí narozených v a mimo manželství v letech 1950 -2006

Zdroj: Demografická příručka 2007 (<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4032-08-2007>)

Jak je vidět na předchozím grafu, počet dětí narozených mimo manželství byl po celé 20. století nízký, až v 90. letech dochází k nárůstu počtu dětí narozených mimo manželství a k poklesu počtu dětí narozených v manželství. Přičemž celkově dochází k poklesu počtu narozených dětí. Na grafu je i vidět zvýšení počtu narozených dětí na konci 70. a počátku 80. let 20. století. Tyto děti se dnes stávají rodiči. Podle Hamplové se za rostoucí mimomanželskou plodností neskrývá pouze rodičovství nesezdaných párů, ale i rodičovství neprovdaných matek. Přibližně polovina neprovdaných matek v letech 1995-2006 z výzkumu SEMP⁵ totiž v době porodu s otcem dítěte nežila.

Vývoj ukazatele úhrnné plodnosti vyjadřující průměrný počet dětí narozených jedné ženě během jejího reprodukčního věku ukazuje následující graf. V 90. letech úhrnná plodnost poklesla až na nejnižší hodnotu 1,133 v roce 1999, v dalších letech začíná pomalu růst až na hodnotu 1,50 dítěte v roce 2008. přesto nedosahuje hodnot před rokem 1989.

⁵ Výzkum: Sociální a ekonomické podmínky mateřství: šetření matek

Obrázek 8: Vývoj úhrnné plodnosti v letech 1950 – 2007

Zdroj: Demografická příručka 2007 (<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/publ/4032-08-2007>)

Rodičovství je jedním z kroků v životní dráze, ale je mnohem závažnější než manželství, protože je nezrušitelné. Důležitými faktory pro rozhodnutí mít dítě je nejen láska a dobrá znalost partnera, ale i vlastní bydlení a finanční zabezpečení.

3. Faktory ovlivňující současné reprodukční chování

Podle Tučka v devadesátých letech probíhají v České republice transformační procesy, které postupně mění ekonomickou funkci rodiny, role muže a ženy, vytváří se nové podmínky pro rodiny, vzniká výrazná majetková diferenciacce. Tyto změny se projevují ve změně demografického chování a ve změně vzorců chování a vyznávaných hodnot. [Tuček 1998: 7] Došlo k novému definování role jedince ve společnosti, jeho nových práv a povinností, nových cílů. Mladí čeští lidé se snaží podobat mladým lidem v západních zemích (v oblékání, ve způsobu trávení volného času, v myšlení a chování), což umožňuje i rozvoj globální komunikace. U nás probíhá demografický přechod mnohem intenzivněji, než probíhal předtím v západní Evropě. „Za druhou demografickou tranzicí stojí hluboká proměna hodnot a hodnotových preferencí, která se odehrává v mladých věkových skupinách české populace narozené v 70. a na počátku 80. let a která byla umožněna politickou změnou v roce 1989.“ [Rabušic 2001: 205] Druhý přístup ke změnám po roce 1989 vysvětluje demografický přechod prostřednictvím ekonomických a sociálních změn doprovázející transformaci české společnosti po roce 1989. Ve skutečnosti se asi oba tyto důvody prolínají.

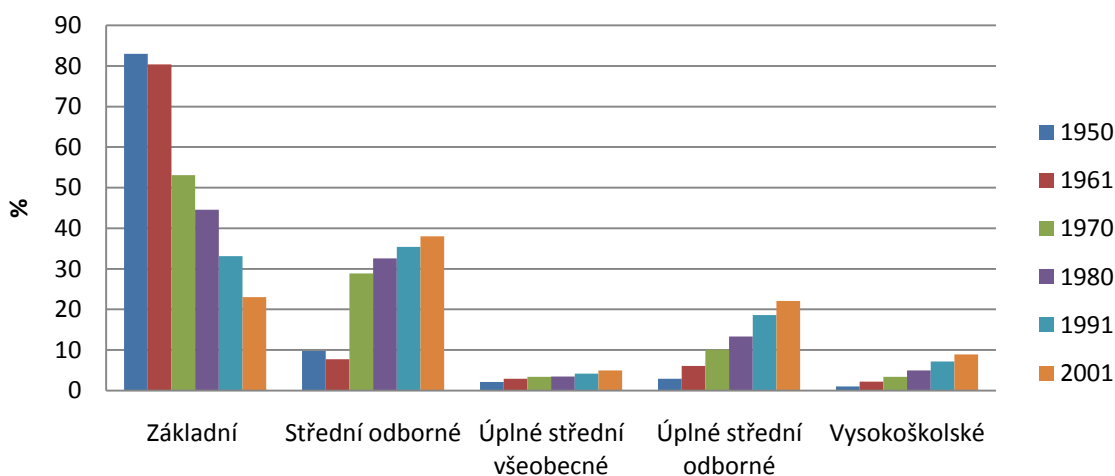
Ke změnám po roce 1989 došlo především v následujících oblastech: vzdělání, bydlení, nezaměstnanosti, možnosti volby o své budoucnosti, časování životních kroků a preferenci hodnot. Všechny tyto oblasti pak ovlivnily a stále ovlivňují demografické chování lidí.

„Výzkumy ukázaly dva krajní typy motivace snižování zájmu o rození dětí. U hůře sociálně situovaných párů jsou důležité spíše ekonomické důvody snížení porodnosti (růst nákladů na děti, menší jistota zaměstnání při růstu nezaměstnanosti, snížená možnost podpory ze strany rodičů aj.). U vzdělanějších a lépe situovaných mladých lidí lze považovat za rozhodující změny životního stylu a životních drah mladé generace podle módních vzorů i dostupných možností.“ [Tuček 2003: 48] Lidé pak kalkulují náklady ušlých příležitostí, to je čas věnovaný dítěti na úkor jiných možných aktivit. „je tu vidět i vliv měnících se hodnotových orientací (rodičovství je hodnotou konfrontovanou s úsilím o dosažení úspěchu a společenského postavení, uplatnění individuálních schopností a vzdělání, dosažení lepší kvality života).“ [Tuček 2003: 49]

Postupně přestávají fungovat u mladých mužů a žen zaběhaná schémata jejich otců a matek. Partnerství, manželství a rodičovství se stávají oddělenými momenty rodinného

cyklu⁶. „Měli bychom spojit individuální svobodu v osobním životě, které si dnes tolik ceníme, s potřebou vytvářet pevné a trvalé svazky s druhými lidmi.“ [Giddens: 1999, 181] Tím, jak se prodlužuje doba studia a rozšiřují se možnosti volby o životě, možnosti cestování a získání lukrativního zaměstnání, tak se mění i načasování životních kroků, tzn. uzavírání manželství a rození dětí se odkládá do vyššího věku. Většinou po ukončení studia následuje zaměstnání, osamostatnění se od rodičů a získání vlastního bydlení, žití s partnerem v nesezdaném soužití a až poté svatba a děti, popř. dítě a poté svatba.

Rozšířily se možnosti vzdělání v terciárním sektoru, vznikly nové ať již soukromé či veřejné vysoké školy a stále více lidí studuje. Dnešní rodina je soustředěna na školní kapitál a v tržní společnosti většinou platí, čím vyšší vzdělání, tím lepší uplatnění a finanční ohodnocení. Počátek dospělosti byl v minulých letech spojován s uzavřením sňatku. Dnes mladí lidé déle studují a až poté si vytvářejí představy o své životní dráze. Rodinné chování ovlivňuje i úroveň vzdělání. „Ta ovlivňuje počátek rodičovské fáze životního cyklu i celkovou plodnost žen.,, [Tuček 2003: 47] Lidé s vyšším vzděláním mají méně dětí ve vyšším věku. Těchto lidí přibývá spolu s rostoucím počtem studujících na vysokých školách. Jak je vidět na následujícím grafu, procento lidí s vyšším vzděláním vzrůstá, naopak se základním vzděláním klesá.

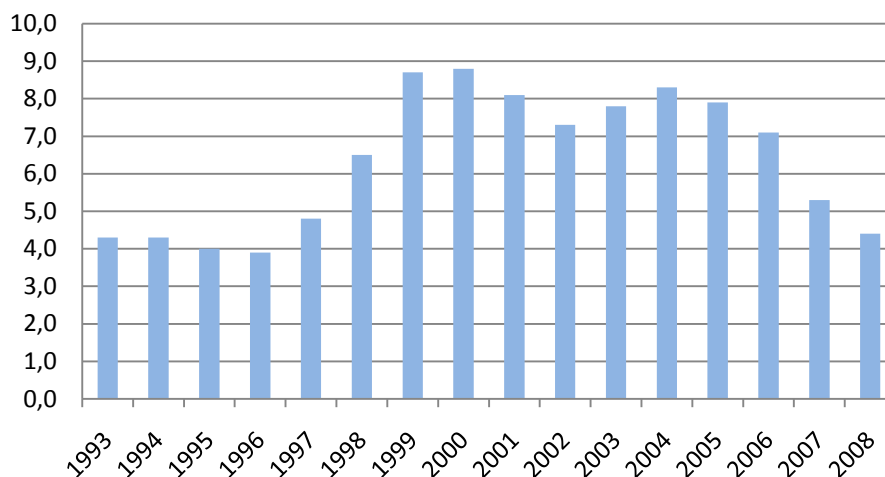

Obrázek 9: Složení obyvatelstva podle dosaženého vzdělání ze sčítání lidu v letech 1950, 1961, 1970, 1980, 1991 a 2001

Zdroj: Demografická příručka 2004: <http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/p/4032-05>

⁶ „Rodinný cyklus představuje neustálé předávání a přebírání přesně definovaných rolí různými členy rodiny, kteří jsou k jejich výkonu „určeni“, ale i uchování tradic a stereotypů za předpokladu biologické reprodukce rodiny.“ [Maříková 2000: 67] Základní body, kterými lze rodinný cyklus charakterizovat, jsou sňatek, narození dítěte a jeho předškolní věk, školní věk nejmladšího dítěte a odchod dětí z domova.

Po roce 1989 se přešlo od předchozí nulové nezaměstnanosti na hodnoty kolem 4 %, později na přelomu tisíciletí dosahovala nezaměstnanost hodnot i přes 8 %. V roce 2008 došlo k poklesu k 5% hodnotě, ale na počátku roku 2009 začíná opět růst. Vývoj nezaměstnanosti ukazuje následující graf. Nejistota zaměstnání a rostoucí nezaměstnanost mají vliv na rozhodování mladých o tom, zda a kolik mít dětí.

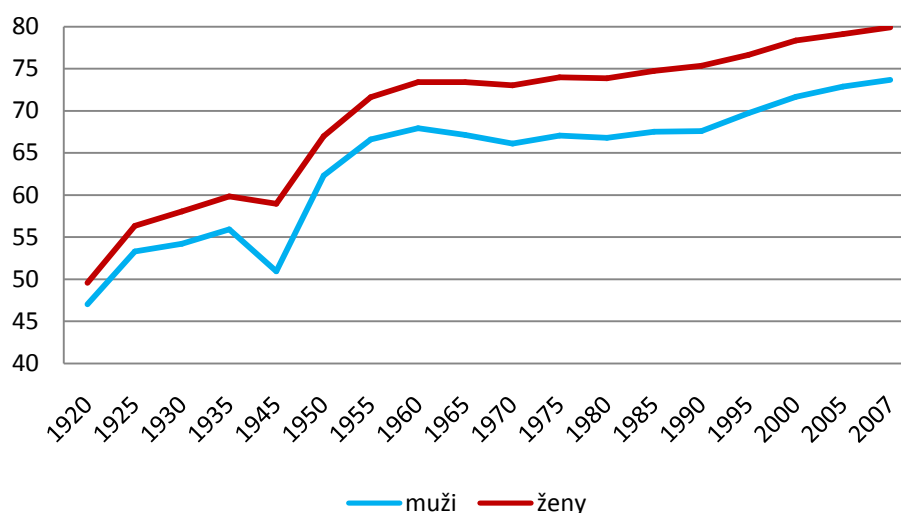
Obrázek 10: Míra nezaměstnanosti v letech 1993 - 2008

Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/s/2008-3>

Za komunistického režimu byl jeden z důvodů pro vstup do manželství v raném věku i nedostupnost vlastního bydlení. Přednost pro získání bytu měly právě rodiny s dětmi. V dnešní době jsou byty nedostupné především z finančních důvodů. Pokud si mladí lidé bydlení pořídí, odčerpává jim značnou část finančních prostředků, kterou by případně mohli vložit do výchovy dítěte, a tak kalkulují, zda si dítě mohou vůbec dovolit. Vlastní bydlení je pro mladé lidi většinou důležitou podmínkou pro rozhodnutí o narození dítěte.

Cenový vývoj a nárůst spotřeby podporuje orientaci na zaměstnání, zvyšují se nároky na pracovní výkon i čas. Proto je velmi těžké skloubit rodinné a profesní zájmy, především pro ženy, které jsou stále v pracovním procesu kvůli dětem znevýhodňovány.

Na reprodukční chování má také vliv postupné prodlužování délky života. Z grafu lze vyčíst, že střední délka života se za posledních 90 let zvýšila u mužů o 26,6 let a u žen o 30,3 roku. Čím delší je střední délka života, tím více se posouvají životní kroky do vyššího věku.

Obrázek 11: Vývoj střední délky života v letech 1920 - 2007

Zdroj: [http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/24003E062F/\\$File/4032080806.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/24003E062F/$File/4032080806.pdf)

3.1. Alternativy k manželství

Po roce 1989 začínají být v České republice stále populárnější různé alternativy ke konvenčnímu manželství. „Všechny tyto stále více akceptované rozmanité způsoby intimního životního stylu naznačují, že manželské soužití, které původně mělo na intimní vztah mezi mužem a ženou monopol, se nyní rozvolňuje a doplňuje o další aspekty. V žádném případě však z této skutečnosti není možné vyvozovat závěr, že manželství a s ním i rodina mizí, ani že se ocitá v nějaké vážné existenční krizi. Manželství a rodina se prostě, tak jako každá sociální instituce, vyvíjejí a jejich nynější projevy reagují na současné kulturní a ekonomické podmínky, což tyto instituce činily vždycky. „[Rabušic 2001: 203]

Nesezdané soužití

Kohabitanec neboli nesezdané soužití se stává nejrozšířenější alternativou k manželství. Její atraktivita je dána tím, že nepředstavuje formální závazek jištěný slibem nezrušitelnosti a dává určitou míru nezávislosti. Je to soužití orientované na individuální svobodu, seberealizaci a osobní uspokojení. Míra „rozvodovosti“ v manželství i nesezdaném soužití vychází z výzkumů podobně, rozdíl však je v důsledku zániku svazku. Manželství ukončené rozvodem musí být podle zákona majetkově vyrovnáno, u nesezdaného soužití nejsou dány žádné zákony pro vyrovnání, partneři se prostě rozejdou. Nesezdané soužití se jeví někde mezi láskou manželskou a láskou mileneckou a spojuje výhody obou z nich.

Podle Rabušice (2001) lze rozdělit nesezdané soužití na 4 základní podoby:

1. soužití porozvodové – lidé po rozvodu, kteří nehodlají uzavírat další sňatek

2. soužití snoubenecké – pár spolu žije a plánuje svatbu, tzv. manželství na zkoušku
3. soužití dočasné – nahrazuje fázi chození spolu, pár zatím nepřemýšlí o svatbě
4. soužití namísto manželství – pár spolu žije, rodí i děti, ale nehodlá uzavřít manželství

[Rabušic 2001: 197]

Lidé si volí svůj život tak, jak sami chtějí, jak jim to vyhovuje a jak to považují za racionální. Mladá generace začíná žít svůj sexuální život díky permissivním sociálním normám a přístupné antikoncepci dříve, prodlužuje se doba přípravy na zaměstnání, mnozí mají za sebou nepříjemné zkušenosti s rozvodem rodičů, a proto do manželství vstupují mnohem váhavěji. Můžeme teda kohabitaci v rámci životního cyklu chápat i jako určitý mezistav mezi založením vlastní domácnosti a rodiny.

„Podle sčítání lidu k 1. 3. 2001 deklarovalo více než čtvrt milionu osob, že žijí v neformálním svazku jako druh a družka, což představovalo zhruba 125 tisíc faktických manželství. Na celkovém počtu úplných rodin to činilo 5,4 %.“ [Moravcová 2006: 188] Nerychleji se zvyšovaly svazky mladých svobodných partnerů, z nichž část po určité době soužití vstoupí v manželský svazek.

Soužití se sociálním státem

Další alternativou dle Matouška je tzv. soužití se sociálním státem, který zahrnuje osamělé rodiče především matky vychovávající dítě. Jedná se o určitou reprodukční strategii, která osamoceným matkám díky sociálnímu státu dává řadu podpor a výhod. Stává se tak, že spolu matka s otcem žijí, ale protože jsou nesezdaní, využívají tak podpor státu. Je to typické zejména pro matky z nižších společenských vrstev.

Trvale svobodní (singles)

Stále více se rozšiřují jedinci nazývaní singles, kteří žijí samostatně. Důvody pro volbu tohoto způsobu života jsou různé: od dobrovolného rozhodnutí, přes sexuální orientaci až po neúspěšné nalezení vhodného partnera. Tento jev není zatím moc rozšířen, ale postupně narůstá hlavně těch, kteří se dobrovolně rozhodnou žít sami, ať už kvůli kariéře, svobodě či z jiných důvodů. Mnoho singles dobrovolně rezignuje na to mít děti. Opět je k tomu vede mnoho důvodů, např. odmítají nést odpovědnosti za jiné, nechtějí se nechat omezovat, chtějí snižovat počet obyvatel Země, která je vyčerpaná nebo jen nemají rádi děti. „Nechtějí být druhými lidmi nuceni k určitému chování, názoru či postoji, naopak se chtějí zcela rozhodovat sami za sebe.“ [Hašková 2006: 82]

Oddělené soužití (LAT – Living Apart Together)

Dva lidé patří k sobě, ale každý si nechává své vlastní bydlení a sám si hospodaří, střídavě žijí u jednoho, druhého nebo sami, jsou na sobě finančně nezávislí, ale okolí ví, že k sobě patří. Tomášek nazývá tento typ soužití „Víkendové manželství“. [Tomášek 2006: 97]

Soužití dvou lidí stejného pohlaví

V moderních společnostech je toto soužití stále akceptovanější, v některých zemích lze uzavřít sňatek nebo jako např. u nás tzv. registrované partnerství.

Z výzkumu Singles a jejich vztahy, které provedl Marcel Tomášek, vyplynuly ještě následující specifické formy soužití.

Ženatí milenci/vdané milenky

Jedná se o vztah s ženatým milencem popř. s vdanou milenkou, který často může být i dlouhodobého charakteru.

Vztahy na dálku a „nárazovky“

Tyto dva, dá se říci rozdílné vztahy, jsou často kombinovány. Rozlišujícím znakem od LAT je „možnost udržování a prodlužování romantické fáze vztahu, která s sebou může nést i jistou otevřenost vztahu.“ [Tomášek 2006: 97]

Otevřené vztahy

Tyto vztahy mohou získávat otevřený charakter, buď během vývoje klasického dlouhodobého vztahu, nebo jsou takto oboustranně brány již od začátku. První typ vztahu lze popsat jako vztah s přestávkami, kdy si jeden z partnerů najde jiného, ale po čase se vždy opět vrátí k sobě. V tom druhém se partneři již ze začátku dohodnou, že mohou mít i jiné milence či milenky.

„Přítel/kyně do nepohody“

Tento vztah popisují respondenti asi takto: Jedná se o přítele či přítelkyně, kterou člověk dobře zná, rozumí si spolu, je zde i fyzická přitažlivost, ale neumí si s ní/ním představit založení rodiny.

„Hra na dohazování si“

Jedna dotázaná to popisuje jako potřebu si dokazovat, že ji stále někdo chce a tak rozhodí síť na mnoha místech a pak čeká, kdo se chytí.

4. Empirický výzkum

V této části práce je uveden přehled dosud provedených výzkumů na dané téma a vlastní dotazníkové šetření včetně jeho vyhodnocení.

4.1. Provedené průzkumy

Následující výzkumy byly provedeny v letech 1996 až 2006 v České republice.

Rodina 96

Období pořízení dat	Září 1996
Velikost výběru	1496
Typ výběru	Kvótní výběr (kvótní znaky: pohlaví, věk, vzdělání, region)
Charakteristika respondentů	dospělí
Metoda sběru dat	Řízený rozhovor

„Téměř 50 % rodinných domácností je vzdělanostně homogenních. Zcela neobvyklá jsou manželství s výrazně rozdílným stupněm vzdělání partnerů. Ve většině nehomogenních manželství se jedná o rozdíl o jeden vzdělanostní stupeň.“ [Tuček 1998: 15] Nejčastěji, u téměř dvaceti procent manželských párů, mají muž i žena středoškolské vzdělání. Téměř ojediněle se objevují manželské páry, kdy jeden partner má základní vzdělání a druhý vysokoškolské. Nejvíce je u ekonomicky aktivní populace zastoupeno středoškolské vzdělání s maturitou (45% žen a 36% mužů).

Tabulka 2: Vzdělanostní homogenita manželských párů – ekonomicky aktivní populace

		ženy				
		základní	vyučení	maturita	VŠ	celkem
muži	Základní	2,2	3,9	1,1	0,2	7,5
	Vyučení	4,7	17,7	16,1	1,1	39,6
	Maturita	1,7	10,7	19,8	3,7	35,9
	VŠ	0,3	1,0	8,2	7,5	17,1
	celkem	8,9	33,3	45,3	12,5	100

Zdroj: Tuček 1998: 15

Asi tři čtvrtiny dospělé populace žije v trvalém partnerském vztahu, z toho většina ve svazku manželském. Podle Tučka je nesezdaných soužití necelých 5%. [Tuček 1998: 14]

Tabulka 3: Rodinný stav (%)

Svobodná/ý, žije sám	8,7
Svobodná/ý s druhem	1,8
Ženatý/vdaná poprvé	62,1
Ženatý/vdaná opakovaně	11,8
Rozvedená/ý, žije sám	4,9
Rozvedená/ý, žijící s druhem	2,5
Ovdovělá/ý, žije sám	7,6
Ovdovělá/ý, žijící s druhem	0,6

Zdroj: Tuček 1998: 14

Tabulka 4: Průměrná skóre při hodnocení: „Co je pro Vás osobně důležité?“

(hodnocení na 5bodové škále, přičemž 1 – nejméně důležité a 5 – nejvíce důležité)

	Průměr	
	muži	ženy
Mít co nejvyšší vzdělání a kvalifikaci	3,3	3,1
Mít čas na vlastní zájmy a koníčky	3,3	3,1
Mít zajímavou a důležitou práci	3,8	3,7
Žít pro svoji rodinu a děti	3,9	4,1
Mít úspěch a uznání	3,5	3,3
Mít čas na přátele	3,1	3,1
Mít hodně peněz a dobře si žít	3,7	3,6
Žít klidně bez rizik a napětí	3,9	4,1
Starat se o domácnost	2,8	3,3
Pracovat na zahradě, upravovat (stavět) byt, dům	2,8	2,9

Zdroj: Maříková 2000: 69

Nejčastěji je na první místo v hierarchii priorit v osobním životě řazena rodina a děti, klidný život bez rizik, dobrá práce a peníze. Ženy hodnotí o trochu důležitěji rodinu, děti, klidný život bez rizik a péči o domácnost než muži. Muži oproti ženám mírně preferují práci, peníze a čas na vlastní zájmy.

Populační klima 1996

Období pořízení dat	Květen 1996
Velikost výběru	1705
Typ výběru	Kvótní výběr (kvótní znaky: pohlaví, věk, vzdělání, region)
Charakteristika respondentů	20 – 60 let

Výsledky ukázaly, že v nesezdaném soužití žilo 6,3 % mužů a 6,6 % žen ve věku 25-29 let. [Nosková 2008: 45]

Na ideální počet dětí nikdo neodpověděl, že žádné. Zde se opět ukázala preference dvoudětného modelu. 19% dotázaných by si přálo mít 3 děti, 7% jedno dítě. Rozdílné výpovědi u mužů a žen jsou v počtu plánovaných dětí. U žen převládá přání mít dvě děti (46%, 1-2 děti 29% a 2-3 děti 12%). Muži si přejí buď méně, nebo více dětí, dvě děti chce „pouze“ 28 % z nich, zahrneme-li ale k tomu i odpovědi 1-2 děti a 2-3 děti, dosáhneme i u nich vysoké úrovně 73%. [Tuček 1998: 56]

Mezi jednou vdanými a ženatými bylo zjištěno, že okolo jedné poloviny z nich má méně dětí než jejich matka, necelá třetina stejně a necelá pětina více. Nejčastěji je kopírován matčin dvoudětný model. [Tuček 1998: 59]

Tabulka 5: Vybrané ukazatele postojů k manželství

(průměrné skóre na 4bodové škále, přičemž 1-rozhodně souhlasím, 4-rozhodně nesouhlasím)

Znění hodnocených výroků	Věk	Věk
	20-30	31-60
Hlavní výhodou manželství je finanční jistota.	2,9	2,8
Manželství přináší mimo materiálních jistot i záruku šťastného a vyrovnaného života.	1,9	1,8
Špatné manželství je lepší než žádné.	3,7	3,6
Děti jsou ta nejdůležitější věc na světě.	2,1	1,8
Děti jsou do jisté míry omezením uskutečnění jiných cílů.	2,5	2,6

Zdroj: Tuček 1998: 63

Nejvíce dotázaní nesouhlasili s výrokem, že špatné manželství je lepší než žádné. Naopak nejvíce souhlasili s výroky, že manželství přináší mimo materiálních jistot i záruku šťastného a vyrovnaného života, a že děti jsou ta nejdůležitější věc na světě. Lidé ve věku 31-60 let více souhlasili s výrokem, že děti jsou ta nejdůležitější věc na světě, než respondenti ve věku 20-30 let. S výrokem, že hlavní výhodou manželství je finanční jistota, spíše nesouhlasili.

Formy rodinného života mladé generace 1996: Mladé rodiny

Období pořízení dat	Říjen 1996
Velikost výběru	870
Typ výběru	Cílený kvótní výběr
Charakteristika respondentů	18 – 30 let, žijící v prvním manželství po dobu max. 7 let
Metoda sběru dat	Standardizovaný rozhovor

Sledovány byly životní podmínky, dosavadní životní dráhy a postojově hodnotové orientace mladé generace, konkrétně mladých rodin.

Ukázalo se, že manželství před rokem 1992 uzavřeli mladší partneři, věkový rozdíl mezi nimi byl průměrně 2 roky. Po roce 1994 byli snoubenci v době sňatku starší a vzdělanější. Nejčastějším důvodem pro uzavření sňatku bylo legalizovat potomka. [Nosková 2008: 46]

Tabulka 6: Vybrané ukazatele postojů k manželství

(průměrné skóre na 4bodové škále, přičemž 1-rozhodně souhlasím, 4-rozhodně nesouhlasím)

Znění hodnocených výroků	Věk 18-30	
	muži	ženy
Hlavní výhodou manželství je finanční jistota.	2,7	2,4
Manželství přináší mimo materiálních jistot i záruku šťastného a vyrovnaného života.	1,8	1,6
Špatné manželství je lepší než žádné.	3,5	3,5
Děti by se měly rodit pouze do manželství.	1,9	1,9
Svůj život si bez dětí nedovedu představit.	1,7	1,3
Lidé, kteří nemají děti, dokážou víc.	2,8	2,9

Zdroj: [Tuček 1998: 63]

Nejvíce dotázaní nesouhlasili s výrokem, že špatné manželství je lepší než žádné, a lidé, kteří nemají děti, dokážou víc. S tvrzením, že hlavní výhodou manželství je finanční jistota, spíše nesouhlasili. Nejvíce souhlasili s výroky, že manželství přináší mimo materiálních jistot i záruku šťastného a vyrovnaného života a svůj život si bez dětí nedovedu představit. Spíše souhlasili s tím, že by se děti měly rodit do manželství.

Mezi důvody uzavření sňatku, oproti nesezdanému soužití, uváděli respondenti nejčastěji narození dítěte do manželství (82%), odmítnutí nesezdaného soužití jako nesprávné formy vztahu (50%) a nesouhlas rodičů s nesezdaným soužitím (45%).

Formy rodinného života mladé generace 1996: Svobodní jednotlivci

Období pořízení dat	Říjen 1996
Velikost výběru	614
Typ výběru	Cílený kvótní výběr
Charakteristika respondentů	18 – 30 let, svobodní, bezdětní
Metoda sběru dat	Standardizovaný rozhovor

Sledovány byly životní podmínky, dosavadní životní dráhy a postojově hodnotové orientace mladé generace, konkrétně svobodných jedinců.

U svobodných žila asi čtvrtina společně s partnerem a zhruba dvě třetiny dotázaných plánovaly sňatek. 22% z nich naopak sňatek odmítalo. 76% dotázaných uvádělo manželství

jako ideální formu partnerského života. Nezávislý život bez stálého partnera volilo jen minimum respondentů. [Nosková 2008: 46]

Tabulka 7: Důležitost vybraných okolností pro uzavření sňatku a dosažení plánovaného počtu dětí

(hodnota skóre na 4bodové škále, přičemž 1-velice důležité, 4-zcela nedůležité)

Důležitost podmínek pro uzavření sňatku		Důležitost překážek pro uskutečnění rodičovských plánů	
Za jak důležité považujete následující okolnosti pro to, abyste uzavřel/a sňatek?		Co by Vás přimělo mít méně dětí, než nyní plánujete?	
Zajištěn dostatečný příjem	1,6	Nedostatečné příjmy	1,5
Zkušenost, praxe v zaměstnání	2,4	Perspektivní profesní kariéra	2,2
Ukončené vzdělání	2,0	Vysoké nároky zaměstnání	2,2
Pomoc od státu v zajištění péče o děti	2,3	Problémy v zaměstnání, nezaměstnanost	1,8
Mít kde samostatně bydlet	1,4	Snížení finanční pomoci státu rodinám s dětmi	2,2
Znát dobře partnera	1,3	Zdravotní problémy	1,2
Ověřit si schopnost soužití	1,7	Nutnost péče o rodiče	2,1
Mít základ vybavení domácnosti	2,2		
Moci se spolehnout na podporu rodičů	2,5		
Zajištění min životní úrovně od státu	2,3		

Zdroj: Tuček 1998: 61

Velký důraz kladou při uzavření sňatku respondenti dobrou znalost partnera, na bydlení, dostatečný příjem a ověřené soužití s partnerem. Pro sňatek také často požadují ukončené vzdělání. Překážku pro volbu dítěte vidí ve zdravotních problémech, v nedostatečných příjmech a nejistotě zaměstnání. [Tuček 1998: 61]

Tabulka 8: Vybrané ukazatele postojů k manželství

(průměrné skóre na 4bodové škále, přičemž 1-rozhodně souhlasím, 4-rozhodně nesouhlasím)

Znění hodnocených výroků	Věk 18 -30	
	muži	ženy
Hlavní výhodou manželství je finanční jistota.	2,8	2,6
Manželství přináší mimo materiálních jistot i záruku šťastného a vyrovnaného života.	2,0	1,8
Špatné manželství je lepší než žádné.	3,6	3,7
Děti by se měly rodit pouze do manželství.	2,2	2,2
Svůj život si bez dětí nedovedu představit.	2,2	1,8
Lidé, kteří nemají děti, dokážou víc.	2,9	2,9

Zdroj: Tuček 1998: 63

Ženy nejvíce souhlasí s tvrzeními, že manželství přináší mimo materiálních jistot i záruku šťastného a vyrovnaného života a že svůj život si bez dětí nedovedou představit. Ženy spíše souhlasí, že by se děti měly rodit do manželství. Muži nejvíce souhlasí s tvrzením, že manželství přináší mimo materiálních jistot i záruku šťastného a vyrovnaného života. Muži spíše souhlasí s výrokem, že bez dětí si neumí představit život a že by se děti měly rodit do manželství. Ženy i muži rozhodně nesouhlasí s tím, že špatné manželství je lepší než žádné.

Jako důvod volby života mimo manželství byla nejčastěji uváděna potřeba svobody, odmítání formálních aspektů instituce manželství a obavy z manželských konfliktů. [Tuček 1998: 63]

Mladá generace 1997

Období pořízení dat	Podzim 1997
Velikost výběru	1294
Typ výběru	Kvótní výběr (kvótní znaky: věk, úroveň vzdělání, region a velikost obce)
Charakteristika respondentů	18 – 30 let
Metoda sběru dat	Řízený rozhovor

Tento průzkum byl zaměřen na rodinné a reprodukční chování mladých dosud svobodných lidí, na jejich postoje k manželství a rodičovství, na objasnění vnějších podmínek, za kterých se mladí lidé rozhodují uzavřít manželství a zplodit děti a na plány mladé generace týkající se jejich životní dráhy.

Šetření ukázalo, že mladí svobodní lidé chtějí manželství uzavřít většinou po předchozím soužití, tzv. manželství na zkoušku. Pro muže je nejdůležitější práce, pro ženu rodina a až poté práce. Ukázalo se, že lidé s nižším vzděláním jsou méně orientovaní na rodinný život a více materiální stránku života. Naproti tomu vysokoškolačky přikládaly větší váhu rodinnému životu a skloubení rodinné a pracovní role. Mezi mladou generací zůstává zachován dvoudětný model jako ideální forma. Za jednu z nejdůležitějších podmínek pro uzavření sňatku a narození dětí považovali vlastní bydlení. Nejčastějším impulsem pro uzavření manželství bylo plánované narození dítěte nebo těhotenství. To souvisí i s nejčastěji uváděnými důvody pro uzavření sňatku – láska a silný citový vztah s partnerem, touha po bezpečném zázemí, a aby se děti narodily v manželství. Více jak třetina respondentů označila za hlavní výhodu manželství finanční jistotu a jasné majetkové vztahy. [Nosková 2008: 51]

Šetření rodiny a reprodukce 1997

Období pořízení dat	Červen 1994
Velikost výběru	4038 domácností, 1735 žen a 721 mužů
Typ výběru	Kvótní výběr
Charakteristika respondentů	15 – 44 let
Metoda sběru dat	Řízený rozhovor

Toto šetření bylo realizováno v rámci mezinárodního projektu Family and Fertility Survey. Průzkum byl prováděn ve 23 zemích a byl zaměřen na ženy ve fertilním věku, celkem bylo dotázáno 32 300 žen a 19 200 mužů. Průzkum se zabýval nejen popisem populačního chování, ale i zjištěním hodnot, postojů a názorů. Dotazník v ČR byl rozdělen do 9 základních sekcí (Domov rodičů, Partnerství, Děti, Těhotenství, regulace porodnosti, Názory na děti – mít či nemít?, Jiné názory, Vzdělání a zaměstnání, Vlastnosti partnera) a 5 modulů (Hodnoty a přesvědčení, Populační politika, Migrační historie, Historie používání antikoncepce, Gynekologická prevence). Výběr byl prováděn tak, že nejdříve byl v dané domácnosti vyplněn základní dotazník s otázkami o domácnosti, pokud žila v domácnosti žena ve věku 15-44 let, dostala otázky z dalšího dotazníku, pokud tam žil i muž ve vhodném věku dostal téměř shodné otázky jako žena.

Přes 80% dotázaných českých mladých lidí si myslí, že manželství není zastaralá instituce a že by měl být kladen větší důraz na rodinný život. Naproti tomu, ale souhlasí, že žena by měla mít možnost se rozhodnout o tom, zda mít dítě i bez stálého partnera. Za nejdůležitější hodnoty považovali respondenti zdraví, pocit štěstí a spokojenosti se životem, schopnost poskytnout dětem vzdělání a šťastný rodinný život. Muži více než ženy upřednostňovali profesní kariéru, seberealizaci a čas pro své koníčky. Ženy preferovaly dostatek času pro rodinu při práci a rovnoměrnější rozdělení úkolů mezi partnery v domácnosti.

Ve velké většině se také respondenti přikláněli k uznání instituce rodiny a k jejímu tradičnímu pojetí. Důvod, proč nemít dítě, byl nejčastěji uváděn, že již jich mají tolik, kolik si přáli nebo finanční náročnost. Nejčastější důvody, proč mít dítě, byly: „Mít děti dává zvláštní pocit radosti“, „Je to hezké vidět děti dospívat a rozvíjet se“ a „Mít děti je smyslem života“. [Nosková 2008: 49]

Analýza Druhé dítě v rodině – preference a hodnotové orientace českých žen

Období pořízení dat	2005
Velikost výběru	2970
Typ výběru	Pravděpodobnostní stratifikovaný výběr
Charakteristika respondentů	Ženy 18 – 49 let
Metoda sběru dat	Sekundární analýza

Tato analýza vychází z šetření Muži a ženy v ČR: životní dráhy a mezigenerační vztahy, které je součástí mezinárodního programu Generations and Gender Programme (GGP), česky Rodina, partnerství a demografické stárnutí: Generace a gender. Jedná se o panelové šetření, jehož první vlna, ze které vychází tyto hodnoty, proběhla v roce 2005, druhá pak v roce 2008, třetí je v plánu za další 3 roky. Celkem v ČR bylo dotazováno 10 006 respondentů ve věku 18-79 let.

Cílem tohoto šetření bylo zmapovat životní dráhy jednotlivců, poznání faktorů, které determinují partnerské a rodinné vztahy a studium dynamiky vývoje rodiny zahrnující několik životních fází.

Autorem analýzy Druhé dítě v rodině je Anna Šťastná. Tato analýza potvrdila preferenci dvoudětného modelu a dlouhodobý trend ústupu vícedětných rodin. Generace žen narozené v 80. letech chtějí mít v průměru méně dětí, než kolik by zajistilo prostou obnovu populace. Nejmladší ženy do 24 let dávají menší význam dítěti pro osobní život a častěji hodnotí důležitost seberealizace než ženy starší. Z hlediska vzdělání je dítě nejvíce ceněno středoškolačkami, z hlediska partnerských vztahů je hodnota dítěte méně ceněna ženami bez partnera. Faktor životní podmínky (tj. finanční a bytová situace) více zdůrazňují ženy starší, z hlediska vzdělání ženy se základním a středoškolským vzděláním. Faktor vhodného partnera zdůrazňují především studentky a ženy se základním vzděláním. Důležitou roli v hodnocení jednotlivých faktorů hraje i životní fáze, životní historie a životní plány respondentek. „Dalo by se říci, že pokud se ženy stanou poprvé matkami, vypovídá již sám tento fakt o nezanedbatelném místě, které v jejich životních názorech a hodnotách zastává rodina a rodičovství a vybrané sociodemografické charakteristiky v tomto ohledu nesehrávají výraznější diferencující úlohu.“ [Šťastná 2007: 739]

Rodina 2001

Období pořízení dat	Červen 2001
Velikost výběru	1257
Typ výběru	Kvótní výběr
Charakteristika respondentů	Starší 18 let
Metoda sběru dat	Standardizovaný rozhovor

Výzkum byl zaměřen na zjištění postojů k rodině, manželství a nesezdanému soužití, na zjištění hodnoty rodiny a na analýzu chování (výchova dětí, náklady na výchovu dětí, dělba rolí v rodině, soužití generací, hospodaření domácností).

Za nejdůležitější považovali respondenti mít spolehlivého partnera, žít ve spokojeném manželství, mít majetek a peníze (spíše u mužů a mít a vychovávat děti (spíše u žen). Možnost věnovat se zájmům se umístila asi ve středu důležitosti. Většina respondentů upřednostňovala manželství jako nejlepší formu soužití. Za nejdůležitější okolnosti pro uzavření sňatku uváděli dotázaní samostatné bydlení, dostatečný příjem, ověřit si s partnerem schopnost společného bydlení a ukončené studium. Nesezdané soužití považovali za dobrou zkušenost a jako přechodné období před manželstvím. Ideální počet dětí byl opět uváděn dvě. [Nosková 2008: 54]

V rámci Mezinárodní program sociálního výzkumu (ISSP) 1994 a 2002 výzkumná šetření Rodina a měnící se gender role

Období pořízení dat	1994	2002
Velikost výběru	1024	1289
Typ výběru	Vícestupňový náhodný výběr	Třístupňový stratifikovaný výběr
Charakteristika respondentů	18 - 75 let	18 - 75 let
Metoda sběru dat	Rozhovor	Rozhovor

Tato šetření se zaměřovala na postoj k mimomanželské plodnosti, k nesezdanému soužití či na důležitost úplné rodiny pro zdravý vývoj dětí.

Tabulka 9: Procento souhlasných odpovědí s uvedenými výroky v letech 1994 a 2002

	1994			2002		
	ženy	muži	celkem	ženy	muži	celkem
Špatné manželství je lepší než žádné.	6,3	6,4	6,4	14,6	18,5	16,5
Lidé, kteří chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek.	71,7	70,1	71	59,7	56,3	58,1
Je v pořádku, když spolu lidé žijí, aniž by plánovali sňatek.	53,5	54,9	54	54,3	56,5	55,3

Zdroj: Hamplová 2007: 31

V roce 1994 souhlasilo s tím, že špatné manželství je lepší než žádné, pouze 6,4% dotázaných, v roce 2002 již 16,5%. 71% dotázaných v roce 1994 a 58,1% v roce 2002 souhlasilo, že by lidé měli uzavřít sňatek, pokud chtějí mít děti.

85% dotázaných souhlasilo, že důvodem uzavření manželství bylo, aby se děti narodily v manželství.

Sociální a ekonomické podmínky mateřství: šetření matek (SEMP)

Období pořízení dat	2006
Velikost výběru	1160
Typ výběru	Kvótní výběr (kraj, velikost místa bydliště, současný rodinný stav a vzdělání)
Charakteristika respondentů	Ženy mající jedno dítě do 10 let
Metoda sběru dat	rozhovor

Výzkum byl zaměřen na sociální, ekonomickou a rodinnou situaci neprovdaných matek. Data se sbírala ve dvou kolech, přičemž v prvním odpovídalo 1034 žen, ale ukázalo se, že vzorek podhodnocoval podíly nemanželských porodů u žen, které měly nižší než VŠ vzdělání. Proto se v druhém kole přidala ještě podmínka, že žena nesměla být v době 1. porodu vdaná.

S výrokem, že v manželství je těžké udržet si osobní nezávislost a svobodu, souhlasilo 43,3 % vdaných žen. Ženy si obvykle myslí, že k nárůstu mimomanželské plodnosti, dochází hlavně proto, že je těžké najít vhodného partnera, kvůli nestabilitě manželství a snaze vyhnout se budoucím komplikacím s rozvodem.

Toto šetření nepodporuje myšlenku, že se za rostoucí mimomanželskou plodností skrývá pouze rodičovství nesezdaných párů, které spolu žijí a vytváří standardní rodinné prostředí. Přibližně polovina neprovdaných matek v letech 1995-2006 z tohoto výzkumu totiž v době porodu s otcem dítěte nežila. Navíc data ukazují, že podíl osamělých žen mezi

neprovdanými matkami postupně stoupá a to z hodnoty 10 % v letech 1995-1998 na 17 % v letech 2003-2006.“ [Hamplová 2007: 49]

U žen, které byly v době porodu prvního dítěte vdané, se zjišťovalo, jakou váhu přikládají praktickým výhodám manželství a jakou váhu měly postoje jejich blízkých. Většina vdaných matek je přesvědčena, že manželství poskytuje ženě a dítěti větší jistotu a že děti se mají rodit do manželství. Dále většina odpověděla, že důvodem pro vstup do manželství bylo přání partnera. Manželství považuje za ideální formu partnerského vztahu 91% vdaných žen. To, jaké důvody ženy uvádějí, nesouvisí ani s výší vzdělání ani s věkem při uzavření sňatku. 82% vdaných žen souhlasilo s tvrzením, že lidé, kteří chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek. [Hamplová 2007. 75]

Postoje neprovdaných žen jsou mnohem heterogennější než postoje k manželství u vdaných žen. Z výzkumu vyplývá, že jen část neprovdaných matek zcela odmítá manželství a zdůrazňuje výhody svobodného stavu. Nejsilnějšími důvody neprovdaných matek, proč nevstoupily do manželství, byla nejistota ohledně budoucnosti vztahu a nesouhlas partnera se sňatkem. [Hamplová 2007. 76]

Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice

Období pořízení dat	2006
Velikost výběru	39
Charakteristika respondentů	Většinou 23-32 let
Metoda sběru dat	Polostandardizované rozhovory

Projekt realizoval Marcel Tomášek jako kvalitativní studii zaměřenou na dosud nesezdané, ekonomicky samostatné mladé lidi bez partnera. Cílem bylo zjistit obvyklé motivace a životní strategie těchto mladých lidí nazývaných „singles“.

Jako jedna z podmínek pro realizaci dlouhodobého vztahu a založení rodiny uváděli dotázaní materiální zabezpečení. Především muži brali jako nezodpovědné založení rodiny bez materiálního zabezpečení a vhodného bydlení a proto odkládali kroky k založení rodiny. Většinou preferovali přizpůsobivý pracovní styl než styl soustředující se výhradně na zaměstnání. Mnozí z nich si také uvědomovali, že kdyby nedošlo k událostem v roce 1989, zřejmě by byli pod společenským tlakem uzavřít manželství v dřívějším věku. Z výpovědí vyplynulo, že je těžké najít si partnera podle očekávání, možná i proto, že mají příliš vysoké nároky, ze kterých ale neradi slevují. Také přiznávají, že po určité době samostatného života, si na to natolik zvyknou, že ztrácí schopnost partnerského soužití.

Lze shrnout, že přestože představa o singles je taková, že kvůli budování profesní kariéry zůstávají úmyslně sami, skutečnost je taková, že většina z nich očekává, že do manželství vstoupí. Neexistence dlouhodobého vztahu je u nich spíše následkem komplexních změn v chování v profesní oblasti než sledovaný záměr. Také u většiny, přestože se označili jako singles, vyšlo najevo, že udržují nějakou formu pravidelného vztahu např. ženatí/vdané milenky, „víkendové manželství“, vztahy na dálku a „nárazovky“, otevřené vztahy, „přítel/kyně do nepohody“ či „hra na dohazování si“.

4.2. Shrnutí základních poznatků z uvedených výzkumů

Ve většině šetření bylo použito kvótního výběru a jako metoda sběru dat byl nejčastěji volen řízený rozhovor.

Z většiny výzkumů (Analýza Druhé dítě v rodině, Populační klima 1996) vyplývá, že lidé upřednostňují dvoudětný model rodiny a že považují manželství za ideální formu soužití, nejlépe po předchozí zkušenosti se společným bydlením. V nesezdaném soužití podle provedených průzkumů žije asi 5 % dospělé populace. Za nejčastější podmínky pro vstup do manželství jsou považovány: dostatečná známost s partnerem, vyřešené bydlení a dostatečný příjem (Formy rodinného života mladé generace 1996: Svobodní jednotlivci, Mladá generace 1997). Hlavními důvody, proč chtějí lidé vstoupit do manželství, jsou láska, touha po bezpečném zázemí, plánování narození dítěte (popř. těhotenství) či přání partnera (Formy rodinného života mladé generace 1996: Mladé rodiny, Mladá generace 1997, SEMP). Při hodnocení, co je pro respondenty osobně důležité (Rodina 96, Rodina 2001) muži i ženy shodně uvádějí rodinu a děti, klidný život bez rizik, poté práci a peníze, přičemž ženy kladou o trochu větší důraz na rodinu a děti a menší na práci než muži. S výrokem, že špatné manželství je lepší než žádné, respondenti rozhodně nesouhlasili (Populační klima 1996, Formy rodinného života mladé generace 1996: Svobodní jednotlivci a Mladá rodina). Naopak rozhodně souhlasili s tvrzeními o tom, že děti jsou v životě nejdůležitější (Populační klima 1996, Formy rodinného života mladé generace 1996: Svobodní jednotlivci a Mladá rodina).

4.3. Vlastní průzkum

Tématem tohoto výzkumu je, proč mladí lidé vstupují do manželství. Cílem tohoto výzkumu je zjistit nejčastější důvody pro uzavření manželství, v jakých podmínkách spolu pár žil před svatbou či jaké mají životní priority.

Stanovení pracovních hypotéz

H1: Nejčastějším důvodem uzavření manželství je, aby se děti narodily v manželství.

- H2:** Většina mladých lidí upřednostňuje dvoudětný model.
- H3:** Většina mladých lidí žije před svatbou v nesezdaném soužití.
- H4:** Po svatbě je těžší se s partnerem rozejít.
- H5:** Životní prioritou dnešních mladých lidí je nezávislost, svoboda.
- H6:** Většina lidí se bere až poté, co jsou materiálně zabezpečeni.
- H7:** Hlavní podmínkou pro narození dítěte je vlastní bydlení.
- H8:** I špatné manželství je lepší než žádné.

Metody sběru dat:

Jedná se o kvantitativní výzkum. Jako technika sběru dat byl použit dotazník. Dotazník byl distribuován samotným výzkumníkem prostřednictvím emailu a osobním setkáním. Vzorek byl vybírán pomocí metody sněhové koule, která sice nepatří mezi reprezentativní metody, ale cílem tohoto výzkumu je poukázat na přítomnost a vztah některých jevů než ověřit jejich platnost na reprezentativním vzorku.

Charakteristika výběrového souboru:

Cílovou skupinou jsou lidé ve věku 20 – 37 let žijící v manželství. Výběrový soubor respondentů obsahuje celkem 46 osob, z toho 19 mužů a 27 žen. Mezi dotázanými bylo 10 manželských párů, ostatní byli jednotlivci. Dle vzdělání byli 4 respondenti se základním vzděláním, 3 vyučení, 15 se středoškolským s maturitou, 3 s vyšším odborným a 21 s vysokoškolským vzděláním. 34 respondentů mělo v době dotazování alespoň jedno dítě, 12 jich bylo bezdětných.

Místo výzkumu:

Výzkum bude prováděn v Pardubickém kraji, okresu Pardubice.

Časový harmonogram

Příprava.....	12. 2. 2009 – 18. 2. 2009
Sběr dat.....	19. 2. 2009 – 2. 3. 2009
Zpracování dat.....	2. 3. 2009 – 15. 3. 2009

Dotazník

Vlastní dotazník je součástí přílohy 1.

4.3.1. Vyhodnocení výzkumu

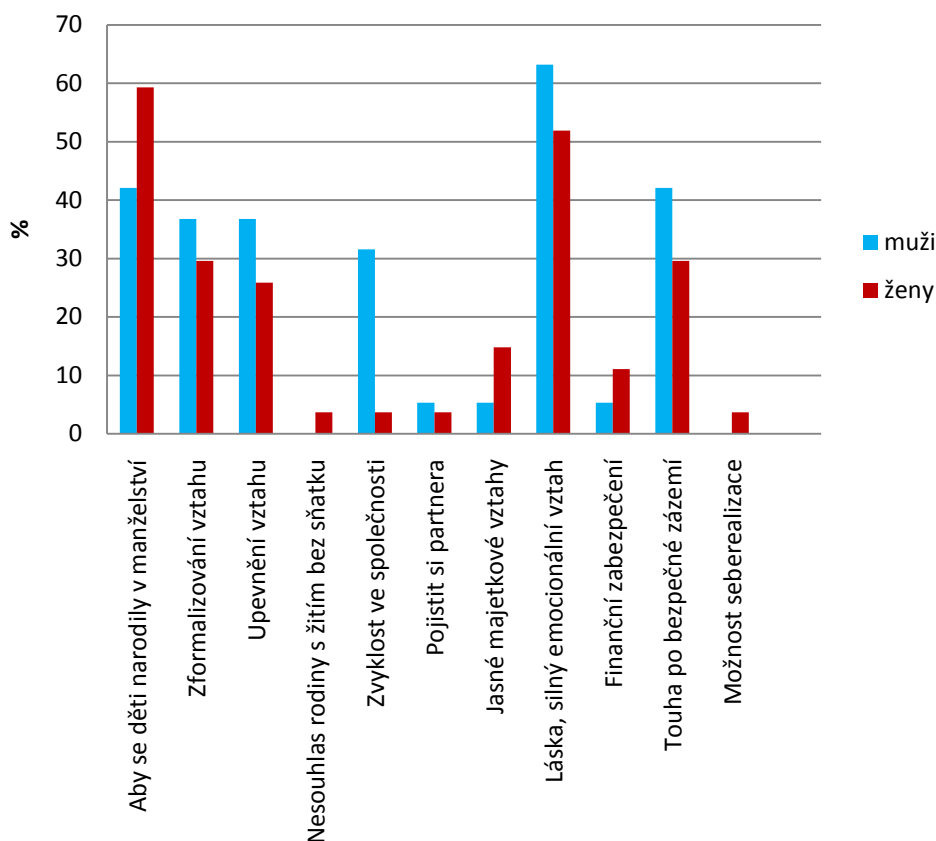
H1: Nejčastějším důvodem uzavření manželství je, aby se děti narodily v manželství.

Jako odpověď na otázku, jaké důvody vedly respondenty k uzavření manželství, jich 56,5% uvedlo, že láska, 52,2% „aby se děti narodily v manželství“, na třetím místě uváděli touhu po bezpečném zázemí (34,8%). Hypotéza, že nejčastějším důvodem pro uzavření manželství je, aby se děti narodily v manželství, nebyla respondenty podpořena. Přesto tento důvod uvedlo 52,2 % dotázaných a umístil se na druhém místě.

Tabulka 10: Důvody k uzavření manželství

Jaké byly Vaše hlavní důvody k uzavření manželství. (Zaškrtněte max. tři.)	Počet odpovědí	%
Láska, silný emocionální vztah	26	56,5
Aby se děti narodily v manželství	24	52,2
Touha po bezpečné zázemí	16	34,8
Zformalizování vztahu	15	32,6
Upevnění vztahu	14	30,4
Zvyklost ve společnosti	7	15,2
Jasně majetkové vztahy	5	10,9
Finanční zabezpečení	4	8,7
Pojistit si partnera	2	4,3
Nesouhlas rodiny s žitím bez sňatku	1	2,2
Možnost seberealizace	1	2,2

Muži na prvním místě mezi důvody, proč se oženili, uvádí lásku, aby se děti narodily v manželství a touhu po bezpečném zázemí. Ženy uvádí nejčastěji, aby se děti narodily v manželství, potom lásku, touhu po bezpečném zázemí a zformalizování vztahu. 31 % mužů také uvádí jako důvod zvyklost ve společnosti, oproti pouhým 3,7 % žen. Relativní zastoupení důvodů k uzavření manželství dle pohlaví ukazuje následující graf.

Obrázek 12: Důvody k uzavření manželství v relativním zastoupení odpovědí dle pohlaví

Rozdíly v odpovědích dle úrovně dosaženého vzdělání nejsou výrazné, pouze u vysokoškoláků jsou častějšími důvody legalizace dětí v manželství a zformalizování vztahu a až na třetím místě láska. U lidí s vyšším odborným vzděláním je láska na druhém místě za upevněním vztahu. U ostatních respondentů s nižším vzděláním je vždy láska jako hlavní důvod uzavření manželství. To může naznačovat, že lidé s vyšším vzděláním více racionalizují své rozhodnutí. Výsledky mohou být také zkresleny nerovnoměrným vzdělanostním rozložením respondentů, s jejich malým počtem se základním vzděláním, vyučením a vyšším odborným vzděláním.

Přestože se většina dotázaných brala kvůli dětem, většina z nich ale spíše nesouhlasí s výrokem, že lidé, kteří chtějí mít děti, by měli uzavřít manželství.⁷ To může ukazovat, že mladí nechtějí být omezováni společenskými normami, ale přesto, možná nevědomě, jsou.

Průměrný věk u mužů v době sňatku byl 27,5 roku a v době narození jejich prvního dítěte byl 28,2. U žen byl průměrný věk v době sňatku 25 let a v době narození jejich prvního

⁷ Hodnocení výroků je v tabulce v příloze 2.

dítěte byl také 25 let (tento věk je zkrácen několika extrémně nízkými hodnotami, po jejichž odstranění vychází průměrný věk na 27).

U 47 % respondentů předcházela svatba narození dítěte, ale nelze zjistit, zda se dítě nenarodilo z předmanželské koncepce. 20 % respondentů mělo svatbu až po narození dítěte, přičemž 3 osoby, které měli dítě v devadesátých letech, uzavřeli manželství až několik let poté. 32 % respondentů mělo svatbu v ten samý rok, kdy se jim narodilo dítě, ale nelze říci, která událost předcházela. U těch, kteří ještě nemají dítě, byl průměrný věk při svatbě vyšší (27,3) než u těch, kteří již dítě mají (26,4).

Tabulka 11: Průměrný věk při sňatku a při narození 1. dítěte dle vzdělání a pohlaví respondentů mající dítě

	Základní		vyučení		SŠ s maturitou		Vyšší odborné		VŠ	
	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži	ženy	muži
Průměrný věk při sňatku	28,3	25	30	24	23,3	27,6	25,5	29	26,1	28,8
při narození 1. dítěte	18,5	25	30	24,5	23,5	28,6	26,1	30	26,2	30,3

Z tabulky lze vypožorovat, že průměrný věk při svatbě i narození dítěte stoupá spolu s dosaženým vzděláním. U vyučených žen odpovídala pouze jedna respondentka, proto tento údaj není reprezentativní.

25 % respondentů se základním vzděláním zatím nemá děti, 13,3 % středoškoláků a 39,1 % vysokoškoláků jsou zatím bezdětní.

Pokud respondenti s dětmi uvedli, že důvodem pro uzavření sňatku bylo, aby se děti narodily v manželství, dítě se jim narodilo, buď v ten samý rok, nebo hned další rok po svatbě. Je tedy vidět, že snoubenci čekají se svatbou až do okamžiku reálného plánování dětí.

H2: Většina mladých lidí upřednostňuje dvoudětný model.

Nejvíce respondentů si přeje dvě děti. V průměru si respondenti přejí 2,2 dětí. Muži si průměrně přejí 2,2 dětí, ženy průměrně 2,1. Hypotéza byla tedy dotázanými podpořena. Druhé dítě plánuje většina dotázaných (37) v intervalu 2-4 roky po prvním, 4 respondenti po 4-6 letech, 3 respondenti po více jak 6 letech a pouze 2 do dvou let. Muži by chtěli mít děti v kratším intervalu (7 respondentů uvedlo, že do dvou let, zbytek za 2-4 roky) než ženy (pouze 2 ženy do dvou let, 18 mezi 2-4 roky, 4 po 4-6 letech a 3 po více než 6 letech). Pokud by žena získala velmi perspektivní zaměstnání, tak u 43 % respondentů by to ovlivnilo jejich rozhodnutí o tom, zda si pořídit (další) dítě.

H3: Většina mladých lidí žije před svatbou v nesezdaném soužití.

Téměř 96 % respondentů žilo před svatbou v nesezdaném soužití v jedné domácnosti, což podporuje tuto hypotézu.

H4: Po svatbě je těžší se s partnerem rozejít.

Respondenti s výrokem, že manželství brání ukvapeným rozhodům, spíše souhlasili. Stejně tak spíše souhlasili, že manželství je pevnější svazek než soužití bez svatby.⁸ Tyto odpovědi podporují tuto hypotézu, i když ne příliš výrazně.

H5: Životní prioritou dnešních mladých lidí je nezávislost, svoboda.

Hypotéza, že prioritou dnešních mladých lidí je nezávislost, svoboda, nebyla hodnocením respondentů podpořena. Lidé uvedli svobodu a nezávislost jako nejméně důležitý pro jejich život. Stejně tak jich pouze 5 nesouhlasilo, že se v manželství nemohou plně věnovat svým koníčkům. Nejvíce jich také souhlasilo s výrokem, že největší radostí je sledovat, jak děti rostou.⁸ To podporuje orientaci lidí na rodinu.

Tabulka 12: Současné priority v životě

(hodnoceno na 5bodové škále, přičemž 1-nejvyšší důležitost a 5 – nejnižší)

Ohodnot'te následující výrazy tak, jak jsou pro Váš život v současné době prioritní.	
Vlastní rodina	1,1
Partner/ka	1,3
Vlastní bydlení	1,7
Přátelé	2,0
Manželství	2,2
Zaměstnání, kariéra	2,5
Koníčky	2,7
Svoboda, nezávislost	2,9

Nejdůležitější pro osobní život je v současnosti pro mladé lidi rodina, partner/ka a vlastní bydlení. Nejméně důležité jsou svoboda, nezávislost, koníčky a práce. Ve středu leží manželství a přátelé. Zajímavé je rozdílné hodnocení rodiny, partnera a manželství. Na tomto hodnocení je vidět, že pro lidi je nejdůležitější rodina, která představuje děti, manžela a rodinné zázemí. Samotný partner je také hodnocen jako důležitý, kdežto manželství brané jako instituce už tak důležité není. Také 85 % dotázaných uvedlo, že si umí představit dlouhodobý

⁸ Hodnocení výroků je v tabulce v příloze 2.

vztah bez uzavření manželství. Také spíše nesouhlasili, že by se jejich vztah po svatbě nějak změnil.⁹

Muži kladou mnohem větší důležitost na zaměstnání než ženy a mírně upřednostňují koníčky a nezávislost. Ženy přisuzují o trochu více pozornosti rodině, přátelům a manželství než muži.

Tabulka 13: Současné životní priority dle pohlaví

(hodnoceno na 5bodové škále, přičemž 1-nejvyšší důležitost a 5 – nejnižší)

Ohodnoťte následující výrazy tak, jak jsou pro Váš život v současné době prioritní.	muži	ženy
Vlastní rodina	1,2	1,1
Partner/ka	1,3	1,3
Vlastní bydlení	1,7	1,7
Přátelé	2,2	1,9
Manželství	2,4	2,1
Zaměstnání, kariéra	1,9	2,8
Koníčky	2,6	2,8
Svoboda, nezávislost	2,7	3,0

H6: Většina lidí se bere až poté, co jsou materiálně zabezpečeni.

Při uzavření sňatku mělo 74 % dotázaných vlastní bydlení, téměř 96 % mělo ukončené vzdělání a 85 % jich bylo finančně zajištěno. Tuto hypotézu odpovědi dotázaných podpořily.

H7: Hlavní podmínkou pro narození dítěte je vlastní bydlení.

Hypotéza nebyla plně podpořena, protože za nejdůležitější podmínku považují respondenti zdraví, ale hned poté vlastní bydlení. Můžeme říci, že vlastní bydlení patří mezi nejdůležitější podmínky pro narození dítěte, které může člověk ovlivnit.

⁹ Hodnocení výroků je v tabulce v příloze 2.

Tabulka 14: Hlavní podmínky pro narození dítěte

(hodnoceno na 5bodové škále, přičemž 1-nejvyšší důležitost a 5 – nejnižší)

Jaké podmínky považujete za důležité pro rozhodnutí pro narození dítěte.	
Zdraví	1,4
Vlastní bydlení	1,6
Dostatečná zkušenost soužití s partnerem	1,6
Jistota silného emocionálního pouta k partnerovi	1,6
Dostatečný finanční příjem	1,9
Perspektiva do budoucnosti	2,1
Ukončené vzdělání	2,5
Dostatečné úspory	2,6
Podpora rodičů	2,7
Dobré postavení v zaměstnání	3,1
Podpora od státu	3,5

Za nejdůležitější podmínky pro narození dítěte považují dotázaní zdraví, vlastní bydlení, dostatečná zkušenost soužití s partnerem, jistotu silného emocionálního pouta k partnerovi a dostatečný příjem. Za nejméně důležité hodnotí podporu státu, dobré postavení v zaměstnání a podporu rodičů.

H8: I špatné manželství je lepší než žádné.

Tato hypotéza nebyla odpověďmi respondentů podpořena, neboť většina z nich s výrokem „I špatné manželství je lepší než žádné.“ rozhodně nesouhlasila. Průměrné hodnocení tohoto výroku je na 4bodové škále 3,7 (1-určitě souhlasím, 4-určitě nesouhlasím).¹⁰

4.3.2. Vyhodnocení výzkumu u manželských párů

Celkem bylo dotazováno 10 manželských dvojic. Polovina manželských párů je vzdělanostně nehomogenních a to jeden pár o jeden stupeň (SŠ a vyšší odb.), jeden pár o tři stupně (vyučen a VŠ) a tři páry o dva stupně (SŠ a VŠ) a vždy žena má vyšší vzdělání než muž.

Osm párů z 10 se neshodlo v tom, zda by perspektivní zaměstnání matky ovlivnilo narození dalšího dítěte, přičemž u poloviny žena souhlasí a muž ne a u druhé poloviny naopak.

¹⁰ Hodnocení výroků je v tabulce v příloze 2.

Plánovaný počet dětí je u 7 párů shodně dva, u dalších dvou si muž přeje tři, žena dvě a u jednoho páru naopak. U 4 manželských párů je rozdíl v plánové délce intervalu mezi dětmi, muži si přejí kratší interval než ženy.

7 párů si umí představit společný život bez svatby, u dvou párů pouze muž a u jednoho žena.

V tom, co je pro ně nyní důležité, se páry většinou mírně neshodují, že zaměstnání a nezávislost, čemuž muži přisuzují větší důležitost. Ženy mírně preferují rodinu a vlastní bydlení.

Pro narození dítěte je pro ženy více než pro muže důležitější dostatečná zkušenost soužití s partnerem, mírně i podpora od státu a úspory. Pro muže je důležitější dobré postavení v práci, dostatečný příjem a ukončené vzdělání. Tyto hodnoty vyplývají s role muže a ženy, kdy muž jako živitel rodiny preferuje vzdělání, zaměstnání a příjmy, žena, která pečuje o rodinu a citové vztahy v rodině preferuje dostatečnou známost s partnerem a rodinu. Ženy, které mají malé dítě a jsou pravděpodobně na mateřské resp. rodičovské dovolené, preferují více podporu od státu.

Průměrný věkový rozdíl mezi manželi je 1,5 roku. Přesné odpovědi manželských párů na jednotlivé otázky dotazníku jsou uvedeny v příloze 3.

4.3.3. Porovnání s výsledky z ostatních výzkumů

Stejně jako ostatní průzkumy i toto šetření ukázalo, že lidé preferují dvoudětný model. Z výzkumu Rodina 96 vyplývá, že téměř 50 % rodinných domácností, je vzdělanostně homogenních, což podpořil i tento průzkum.

Hlavními důvody, proč chtějí lidé vstoupit do manželství, jsou v předchozích průzkumech nejčastěji láska, touha po bezpečném zázemí, plánování narození dítěte (popř. těhotenství) či přání partnera. I tento průzkum tato zjištění potvrdil.

Za hlavní podmínky pro založení rodiny považují lidé zdraví, vlastní bydlení, dostatečná zkušenost soužití s partnerem, jistotu silného emocionálního pouta k partnerovi a dostatečný příjem. Vlastní průzkum tyto preference nejen podpořil, ale i ukázal, že většina mladých lidí se opravdu brala, když měla vlastní bydlení, dokončené vzdělání a samostatný příjem, tedy splnila materiální podmínky pro založení rodiny.

Z předchozích průzkumů také bylo zjištěno, že ženy o trochu víc preferují rodinu a muži zaměstnání. K podobnému zjištění dospěl i tento výzkum.

Předchozí průzkumy ukázaly, že dospělí lidé často (5%) žijí v nesezdaném soužití. Z vlastního průzkumu bylo zjištěno, že většina mladých lidí žila před svatbou ve společné domácnosti.

S výrokem „I špatné manželství je lepší než žádné“, jak v předchozích průzkumech, tak i ve vlastním, respondenti rozhodně nesouhlasili.

V žádném zjištění se vlastní průzkum výrazněji neodlišoval od výsledků předchozích šetření.

Závěr

Historický vývoj rodiny ukazuje, že se rodina měnila dle kulturních a ekonomických podmínek ve společnosti. Většinou plnila praktické funkce, často i pro pouhé přežití jedinců. Jednou z hlavních funkcí však vždy bylo plození dětí a jejich výchova. Po dlouhou dobu byl jedním z možných regulátorů porodnosti věk při uzavírání sňatku. Velký vliv na podobu rodiny mělo náboženství, podoba trhu, kulturní hodnoty a míra industrializace, modernizace a urbanizace společnosti. Asi v polovině 18. století došlo k demografické revoluci, kdy se hodnoty úmrtnosti a porodnosti vyrovnaly na nízkých hodnotách. Začalo docházet k plánovanému omezování dětí v rodině. Velký zlom v této oblasti pak přinesla ve 20. století nová účinná a dostupná antikoncepce. Rodina postupně přestávala plnit některé praktické funkce, které z velké části přejal stát a čím dál větší důraz klade na lásku a emocionální uspokojení.

Po roce 1989 došlo v České republice k velkým změnám, které se promítly i do reprodukčního chování mladých lidí. Došlo ke snížení sňatečnosti a porodnosti. Toto snížení je z velké části způsobeno odkládáním manželství a založení rodiny do vyššího věku. Statistické údaje za rok 2008 ukazují, že došlo k nárůstu počtu narozených dětí a ke zvýšení úhrnné plodnosti, přesto tyto hodnoty nedosahují úrovně 70. a 80. let. To ukazuje, že začínají rodit silné ročníky „Husákových dětí“, které tyto kroky odkládaly do vyššího věku. Proč vlastně mladí lidé odkládají založení rodiny? Za důležité podmínky pro založení rodiny považují mladí lidé zdraví, vlastní bydlení, dostatečnou zkušenost soužití s partnerem, jistotu silného emocionálního pouta k partnerovi a dostatečný příjem. Splnění těchto podmínek, snaha využít všechny možnosti, které jim současný svět nabízí i všeobecně uznávané kulturní vzorce, vedou mladé lidi k tomu, aby rodinu odložili do pozdějšího věku. Ale i přes deklarující růst individuality, svobody a nezávislosti, je rodina a manželství u mladých lidí stále vysoce ceněna. To dokládají výsledky, jak z různých výzkumů, tak i výsledky průzkumu vlastního. Jako největší životní prioritu uváděli respondenti nejvíce rodinu. Lidé preferují lásku, bezpečné zázemí, děti a finanční jistotu, které jim nabízí právě rodina. Mladí lidé, kteří vstoupili do manželství (viz vlastní průzkum) si nemyslí, že by je rodina nějak omezovala a bránila jim věnovat se zájmům a koníčkům. Hlavními důvody, proč respondenti vstoupili do manželství, byla láska a děti, které chtěli porodit v manželství. Mladí lidé často spojují rodičovství s manželstvím. 96% dotázaných žilo před svatbou v nesezdaném soužití a v době sňatku jich většina byla materiálně zabezpečena. Většina mladých lidí plánuje dvě děti. Muži

by většinou chtěli děti v kratším intervalu za sebou než ženy. Zda se tyto jejich plány opravdu uskuteční, ukážou až následující roky.

Rodina se stále vyvíjí a mění a v současnosti má mnohem více podob než měla dříve, ale přesto je stále vysoce ceněna.

Literatura

- De Singly, F. (1999). *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, s. r. o. ISBN 80-7178-249-1.
- Fialová, L. (2000). *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: SLON. ISBN 80-85850-87-7.
- Giddens, A. (1999). *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 80-7203-124-4.
- Hamplová, D. (2007). Děti na psí knížku? Mimomanželská plodnost v ČR. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 978-80-7330-128-6.
- Hašková, H. (2006). *Fenomén bezdětnosti v sociologické a demografické perspektivě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR. ISBN 80-7330-092-3.
- Keller, J. (1998). *Nedomyšlená společnost*. Brno: nakladatelství Doplněk. ISBN 80-85765-97-7.
- Keller, J. (2005). *Úvod do sociologie*. Praha: SLON. ISBN 80-85850-06-0.
- Maříková, H. (2000). Proměny současné české rodiny (Rodina – gender – stratifikace). Praha: SLON. ISBN 80-85850-93-1.
- Matoušek, O. (1993). *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON. ISBN 80-901424-7-8.
- Možný, I. (2002). *Česká společnost*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-624-1.
- Možný, I. (2008). *Rodina a společnost*. Praha: SLON. ISBN 978-80-86429-87-8.
- Rabušic, L. (2001). *Kde ty všechny děti jsou?* Praha. SLON. ISBN 80-86429-01-6.
- Sullerotová, E. (1998). *Krize rodiny*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-647-3.
- Tuček, M. a kol. 1998. *Česká rodina v transformaci - Stratifikace, dělba rolí a hodnotové orientace*. Praha: Sociologický Ústav AV ČR. ISBN 80-85950-45-6.
- Tuček, M. (2003): *Dynamika české společnosti a osudy lidí na přelomu tisíciletí*. Praha: SLON. ISBN 80-86429-22-9.

Nosková, P. (2008). *Změny v charakteru partnerského soužití*. Pardubice: Univerzita Pardubice. D18970.

Fialová, L. (2004). „Charakter demografické reprodukce před demografickou revolucí“. *Demografie*. Roč. 46, č. 4, s. 234-237.

McLanahan, S. (2006). „Prohlubující se rozdíly aneb jak se vede dětem za druhého demografického přechodu“. *Demografie*. Roč. 48, č. 2, s. 77-96.

Moravcová, Š. (2006). „Vybrané charakteristiky faktických manželství v datech sčítání lidu 2001“. *Demografie*. Roč. 47, č. 3 s. 188-195.

Šťastná, A. (2007). „Druhé dítě v rodině – preference a hodnotové orientace českých žen“. *Sociologický časopis*. Roč. 43, č. 4, s. 721 – 743.

Tomášek, M. (2006). „Singles a jejich vztahy; kvalitativní pohled na nesezdané a nekohabituující jednotlivce v České republice“. *Sociologický časopis*, Roč. 42, č. 1, s. 81 – 103.

Český statistický úřad [online]. c 4. 3. 2009 [cit. leden-únor 2009]. Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/cesky_statisticky_urad>

Demografická příručka 2007 [online]. c 5. 1. 2009 [cit. 12. 2. 2009]. Dostupné z <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/4032-08>>

Demografická příručka 2004 [online]. c 26. 10. 2006 [cit. 1. 2. 2009]. Dostupné z

<<http://www.czso.cz/csu/2005edicniplan.nsf/p/4032-05>>

http://fse1.ujep.cz/materialy/KRLR_sasek_vyvoj.pdf [online]. [cit. 15. 2. 2009]

Seznam obrázků

Obrázek 1: Kojenecká úmrtnost v letech 1820 - 2004	12
Obrázek 2: Vývoj počtu obyvatel Země.....	13
Obrázek 3: Hajnalova linie	15
Obrázek 4: Vývoj počtu sňatků v letech 1920 až 2008	23
Obrázek 5: Průměrný věk svobodných snoubenců v letech 1964 - 2008.....	24
Obrázek 6: Počet narozených dětí prvních v pořadí podle věku matky v roce 2007	25
Obrázek 7: Vývoj počtu dětí narozených v a mimo manželství v letech 1950 -2006.....	26
Obrázek 8: Vývoj úhrnné plodnosti v letech 1950 – 2007	27
Obrázek 9: Složení obyvatelstva podle dosaženého vzdělání ze sčítání lidu v letech 1950, 1961, 1970, 1980, 1991 a 2001.....	29
Obrázek 10: Míra nezaměstnanosti v letech 1993 - 2008	30
Obrázek 11: Vývoj střední délky života v letech 1920 - 2007	31
Obrázek 12: Důvody k uzavření manželství v relativním zastoupení odpovědí dle pohlaví ...	48

Seznam tabulek

Tabulka 1: Rozdělení vývoje rodiny dle Iva Možného	11
Tabulka 2: Vzdělanostní homogenita manželských párů – ekonomicky aktivní populace.....	34
Tabulka 3: Rodinný stav (%).....	35
Tabulka 4: Průměrná skóre při hodnocení: „Co je pro Vás osobně důležité?“	35
Tabulka 5: Vybrané ukazatele postojů k manželství	36
Tabulka 6: Vybrané ukazatele postojů k manželství	37
Tabulka 7: Důležitost vybraných okolností pro uzavření sňatku a dosažení plánovaného počtu dětí	38
Tabulka 8: Vybrané ukazatele postojů k manželství	38
Tabulka 9: Procento souhlasných odpovědí s uvedenými výroky v letech 1994 a 2002	43
Tabulka 10: Důvody k uzavření manželství	47
Tabulka 11: Průměrný věk při sňatku a při narození 1. dítěte dle vzdělání a pohlaví respondentů mající dítě	49
Tabulka 13: Současné priority v životě	50
Tabulka 14: Současné životní priority dle pohlaví	51
Tabulka 15: Hlavní podmínky pro narození dítěte	52

Seznam zkratk

SEMP	Sociální a ekonomické podmínky mateřství: šetření matek
ISSP	Mezinárodní program sociálního výzkumu
LAT	Living Apart Together – Oddělené soužití

Seznam příloh

Příloha 1: Dotazník pro vlastní průzkum.....	64
Příloha 2: Hodnocení výroků z vlastního dotazníku	68
Příloha 3: Odpovědi manželských párů.....	69

Přílohy

Příloha 1: Dotazník pro vlastní průzkum

DOTAZNÍK

Dobrý den,

jsem studentkou oboru Sociologie na Univerzitě Pardubice. Žádám Vás o pravdivé zodpovězení následujících otázek, které použiji jako podklad pro empirickou část mé bakalářské práce. Dotazník je zcela anonymní. Předem děkuji.

Jaké byly Vaše hlavní důvody k uzavření manželství. (Zaškrtněte max. tři.)

- Aby se děti narodily v manželství
- Zformalizování vztahu
- Upevnění vztahu
- Nesouhlas rodiny s žitím bez sňatku
- Zvyklost ve společnosti
- Pojistit si partnera
- Jasně majetkové vztahy
- Láska, silný emocionální vztah
- Finanční zabezpečení
- Touha po bezpečné zázemí
- Možnost seberealizace

Dokážete si představit dlouhodobější společný život s partnerem, aniž byste spolu uzavřeli sňatek?

- ano   ne

Ohodnoťte následující výrazy tak, jak jsou pro Váš život v současné době prioritní. (zaškrtněte odpověď, přičemž jednička vyjadřuje nejvyšší důležitost, pětka naopak nejnižší)

Manželství	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Vlastní rodina	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Zaměstnání, kariéra	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Vlastní bydlení	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Koníčky	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Svoboda, nezávislost	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Partner/ka	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐
Přátelé	1 ☐	2 ☐	3 ☐	4 ☐	5 ☐

Zaškrtněte, do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky:

I špatné manželství je lepší než žádné.

- určitě souhlasím   spíše souhlasím   spíše nesouhlasím   určitě nesouhlasím

Lidé, kteří chtějí mít děti, by se měli oženit/vdát.

určitě souhlasím spíše souhlasím spíše nesouhlasím určitě nesouhlasím

Manželství znamená větší finanční jistotu.

určitě souhlasím spíše souhlasím spíše nesouhlasím určitě nesouhlasím

Po svatbě se náš vztah podle očekávání změnil.

určitě souhlasím spíše souhlasím spíše nesouhlasím určitě nesouhlasím

Manželství brání ukvapeným rozhodům.

určitě souhlasím spíše souhlasím spíše nesouhlasím určitě nesouhlasím

V manželství se již nemohu plně věnovat svým koníčkům jako předtím.

určitě souhlasím spíše souhlasím spíše nesouhlasím určitě nesouhlasím

Největší radostí v životě je sledovat děti, jak rostou.

určitě souhlasím spíše souhlasím spíše nesouhlasím určitě nesouhlasím

Manželství je pevnější svazek než soužití bez svatby.

určitě souhlasím spíše souhlasím spíše nesouhlasím určitě nesouhlasím

Jaké podmínky považujete za důležité pro rozhodnutí pro narození dítěte. (Ohodnoťte je od 1 do 5, přičemž jednička vyjadřuje nejvyšší důležitost, pětka naopak nejnižší)

Ukončené vzdělání	1	2	3	4	5
Dostatečný finanční příjem	1	2	3	4	5
Dostatečné úspory	1	2	3	4	5
Dobré postavení v zaměstnání	1	2	3	4	5
Vlastní bydlení	1	2	3	4	5
Podpora rodičů	1	2	3	4	5
Podpora od státu	1	2	3	4	5
Dostatečná zkušenost soužití s partnerem	1	2	3	4	5
Jistota silného emocionálního pouta k partnerovi	1	2	3	4	5
Perspektiva do budoucnosti	1	2	3	4	5
Zdraví	1	2	3	4	5

Kolik byste chtěli mít děti (napište počet).

Ovlivnilo by rozhodnutí o dalším dítěti velmi perspektivní zaměstnání matky?

ano ne

Pokud plánujete více dětí, v jakém intervalu za sebou byste je chtěli mít (popř. je již máte)?

- do 2 let
- po 2-4 letech
- po 4-6 letech
- po více než 6 letech

Zaškrtněte vyhovující odpověď:

Když jste se brali, měli jste vlastní bydlení?

- ano
- ne

Když jste se brali, měl/a jste ukončené vzdělání?

- ano
- ne

Když jste se brali, byl/a jste finančně zajištěn/a?

- ano
- ne

Žili jste spolu před svatbou v jedné domácnosti?

- ano
- ne

Jste   muž   žena

Uved'te Váš rok narození

Uved'te rok Vaší svatby

Počet dětí

Uved'te rok narození prvního dítěte

Vaše dosažené vzdělání

- základní
- vyučen
- středoškolské
- vyšší odborné
- vysokoškolské

Dosažené vzdělání Vašeho partnera

- základní
- vyučen
- středoškolské
- vyšší odborné
- vysokoškolské

Děkuji za vyplnění dotazníku.

Příloha 2: Hodnocení výroků z vlastního dotazníku

Zaškrtněte, do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky:

(hodnoceno na 4bodové škále, přičemž 1-určitě souhlasím, 2-spíše souhlasím, 3-spíše nesouhlasím, 4-určitě nesouhlasím)

	celkem	ženy	muži
Největší radostí v životě je sledovat děti, jak rostou.	1,5	1,4	1,6
Manželství brání ukvapeným rozhodům.	2,2	2,3	2,2
Manželství je pevnější svazek než soužití bez svatby.	2,2	2,0	2,3
Manželství znamená větší finanční jistotu.	2,3	2,3	2,3
Lidé, kteří chtějí mít děti, by se měli oženit/vdát.	2,6	2,6	2,5
Po svatbě se náš vztah podle očekávání změnil.	2,6	2,8	2,4
V manželství se již nemohu plně věnovat svým koníčkům jako předtím.	3,2	3,3	2,9
I špatné manželství je lepší než žádné.	3,7	3,7	3,6

Příloha 3: Odpovědi manželských párů

	1. pár		2. pár		3. pár		4. pár		5. pár		6. pár		7. pár		8. pár		9. pár		10. pár	
Jaké byly Vaše hlavní důvody k uzavření manželství. (Zaškrtněte max. tři.)																				
Aby se děti narodily v manželství	X	X	X	X			X	X		X					X			X	X	
Zformalizování vztahu			X	X						X							X	X		
Upevnění vztahu			X	X					X		X	X	X			X				
Nesouhlas rodiny s žitím bez sňatku																				
Zvyklost ve společnosti					X						X		X							
Pojistit si partnera														X						
Jasně majetkové vztahy										X			X							
Láska, silný emocionální vztah					X	X	X	X	X		X	X			X	X			X	X
Finanční zabezpečení														X			X			
Touha po bezpečné zázemí					X		X	X						X	X		X			
Možnost seberealizace																				
Dokážete si představit dlouhodobější společný život s partnerem, aniž byste spolu uzavřeli sňatek?																				
1-ano, 0-ne	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	0	1	1
Ohodnoťte následující výrazy tak, jak jsou pro Váš život v současné době prioritní. (Ohodnoťte je od 1 do 5, přičemž jednička vyjadřuje nejvyšší důležitost, pětka naopak nejnižší)																				
Manželství	1	1	1	2	3	1	1	2	1	1	4	4	4	3	1	1	3	1	3	3
Vlastní rodina	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Zaměstnání, kariéra	2	2	1	2	1	3	3	2	1	5	3	4	2	2	2	3	3	4	1	4
Vlastní bydlení	2	1	1	1	1	1	1	2	1	1	2	3	4	2	1	2	3	2	3	2
Koníčky	2	2	1	2	5	3	1	3	2	1	2	3	2	4	3	2	3	2	3	4
Svoboda, nezávislost	2	2	1	1	5	4	2	4	2	5	2	2	3	5	3	2	2	4	3	4

Partner/ka	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1	2	1
Přátelé	2	2	1	1	5	2	1	2	1	1	2	2	1	2	3	2	2	1	3	2
Zaškrtněte, do jaké míry souhlasíte s následujícími výroky: (1-rozhodně souhlasím, 2-spíše souhlasím, 3-spíše nesouhlasím, 4-rozhodně nesouhlasím)																				
I špatné manželství je lepší než žádné.	2	3	4	3	4	4	3	4	4	3	3	4	4	3	4	3	4	3	3	4
Lidé, kteří chtějí mít děti, by se měli oženit/vdát.	2	2	3	2	3	3	2	4	3	3	3	4	4	3	2	2	3	2	2	3
Manželství znamená větší finanční jistotu.	2	2	2	3	2	3	3	3	3	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2
Po svatbě se náš vztah podle očekávání změnil.	3	3	3	3	1	2	2	3	3	3	2	2	3	3	2	2	2	4	3	4
Manželství brání ukvapeným rozchodům.	2	2	4	3	2	2	2	2	3	3	2	2	2	4	2	1	2	2	2	2
V manželství se již nemohu plně věnovat svým koníčkům jako předtím.	2	2	4	4	4	4	1	4	1	2	2	3	4	4	2	1	4	4	3	3
Největší radostí v životě je sledovat děti, jak rostou.	1	1	1	2	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	2	1	3	2	2	1
Manželství je pevnější svazek než soužití bez svatby.	2	1	3	3	2	2	2	1	1	1	3	4	2	2	2	1	2	2	2	2
Jaké podmínky považujete za důležité pro rozhodnutí pro narození dítěte. (Ohodnoťte je od 1 do 5, přičemž jednička vyjadřuje nejvyšší důležitost, pětka naopak nejnižší)																				
Ukončené vzdělání	2	2	1	2	1	4	4	5	1	1	2	2	5	5	2	3	3	1	1	2
Dostatečný finanční příjem	2	2	1	1	1	2	1	2	1	1	2	2	2	4	2	3	2	1	1	1
Dostatečné úspory	3	2	1	1	3	3	2	3	3	1	3	2	3	4	3	3	4	1	4	3

Dobré postavení v zaměstnání	3	2	1	2	3	4	3	4	3	2	3	4	3	4	2	3	4	4	3	2
Vlastní bydlení	2	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	3	2	2	1	1
Podpora rodičů	2	2	1	1	1	2	2	2	1	3	3	3	4	3	3	3	3	2	3	4
Podpora od státu	4	4	4	4	5	3	3	3	5	3	5	3	4	2	3	3	4	3	4	4
Dostatečná zkušenost soužití s partnerem	3	2	1	1	2	1	2	1	2	1	3	1	1	2	2	1	1	1	2	1
Jistota silného emocionálního pouta k partnerovi	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	1	1	3	1
Perspektiva do budoucnosti	2	2	1	1	4	4	2	3	1	1	2	2	1	2	3	2	2	3	3	2
Zdraví	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	1	1	2	1	1	1	3	1
Kolik byste chtěli mít dětí (napište počet).	2	2	2	2	2	2	3	2	3	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2	2
Ovlivnilo by rozhodnutí o dalším dítěti velmi perspektivní zaměstnání matky?																				
1-ano, 0-ne	1	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	0	0	1	0	0	1	0	1	0
Pokud plánujete více dětí, v jakém intervalu za sebou byste je chtěli mít (popř. je již máte)?	do 2	2-4	do 2	2-4	2-4	2-4	2-4	2-4	do 2	do 2	2-4	2-4	2-4	4-6	2-4	2-4	do 2	2-4	2-4	2-4
Zaškrtněte vyhovující odpověď: (1-ano, 0-ne)																				
Když jste se brali, měli jste vlastní bydlení?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1
Když jste se brali, měl/a jste ukončené vzdělání?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Když jste se brali, byl/a jste finančně zajištěn/a?	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	1
Žili jste spolu před	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

svatbou v jedné domácnosti?																				
Jste muž, žena?																				
1-žena, 0-muž	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1	0	1
Uved'te Váš rok narození	1975	1979	1976	1979	1978	1980	1980	1980	1980	1980	1980	1979	1979	1981	1975	1978	1977	1979	1980	1980
Uved'te rok Vaší svatby	2007	2007	2005	2005	2006	2006	2007	2007	2006	2006	2008	2008	2007	2007	2007	2007	2007	2007	2007	2007
Počet dětí	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	1	1
Uved'te rok narození prvního dítěte	2007	2007	2008	2008	2007	2007	2008	2008	2007	2007	2008	2008	2006	2006	2008	2008	0	0	2007	2007
Vaše dosažené vzdělání	4	4	4	4	2	4	2	4	1	4	2	3	2	4	2	2	4	4	4	4
Dosažené vzdělání Vašeho partnera	4	4	4	4	4	2	4	2	4	1	3	2	4	2	2	2	4	4	4	4

Vzdělání: 0-základní, 1-vyučení, 2-SŠ s maturitou, 3-vyšší odborné, 4-VŠ